

Koittakaa pärjätä. Varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia haasteista ja tuen tarpeista, kun lapsiryhmään tulee ukrainalaistaustainen lapsi

Marjo Heimonen

Kasvatustieteen kandidaatintutkielma
Syyslukukausi 2023
Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Heimonen, Marjo. 2023. Koittakaa pärjätä. Varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia haasteista ja tuen tarpeista, kun lapsiryhmään tulee ukrainalaistaustainen lapsi. Kasvatustieteen kandidaatintutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. 48 sivua.

Venäjän helmikuussa 2022 aloittama hyökkäyssota Ukrainassa tarkoitti sitä, että monet ukrainalaiset joutuivat jättämään kotinsa ja pakenemaan. Myös Suomeen saapui ukrainalaisia ja ukrainalaislapsia saapui varhaiskasvatukseen. Kandidaatintutkielmani aiheena on varhaiskasvatuksen opettajien kokemukset siitä, kun lapsiryhmään tulee ukrainalaistaustainen lapsi. Mitä haasteita opettajat ovat kohdanneet työssään ja minkälaista tukea he ovat saaneet työhönsä.

Tutkimus toteutettiin varhaiskasvatuksen opettajille internet-kyselynä Webropol-ohjelmalla. Tutkimukseen vastasi 18 varhaiskasvatuksen opettajaa eri puolelta Suomea. Tutkimus oli laadullinen tutkimus. Aineiston analysointiin käytettiin sisällönanalyysiä.

Tutkimuksen tulokset olivat, että eniten haasteita varhaiskasvatuksen opettajan työhön olivat aiheuttaneet kieli- ja kulttuurierot. Tuen saanti on ollut vaihtelevaa ja opettajat olisivat toivoneet enemmän tukea työhönsä. Tiedon puute ja lisääntynyt työ määrä koettiin myös työssä haastavaksi ja kuormittavaksi. Varinkin monialaista tukea ja yhteistyötä opettajat olisivat kaivanneet enemmän. Myös lisäresursseja ja ukrainan tai venäjän kielen taitoista henkilöä opettajat olisivat tarvinneet, kun lapsiryhmään tulee ukrainalaistaustainen lapsi.

Kandidaatintyöni tulokset antavat suuntaa sille, miten tulevaisuudessa olisi hyvä valmistautua äkillisiin pakolaiskriiseihin. Varhaiskasvatuksessa tulisi olla selkeät linjaukset tällaisten tilanteiden varalle.

Asiasanat: ukrainalaistaustainen lapsi, tilapäinen suojele, pakolaisuus, varhaiskasvatus

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ.....	2
1. JOHDANTO.....	5
2. TILAPÄINEN SUOJELU JA VARHAISKASVATUS	7
2.1. Tilapäinen suojelu.....	7
2.2. Tilapäistä suojelua saavan lapsen oikeus varhaiskasvatukseen.....	8
3. UKRAINALAISTAUSTAINEN LAPSI VARHAISKASVATUKSESSA .	10
3.1. Varhaiskasvatuksen järjestäminen ukrainalaislapselle	10
3.2. Ukrainalaistaustainen lapsi saapuu varhaiskasvatukseen	12
3.3. Kielen ja kulttuurin erityishaasteet varhaiskasvatuksessa	14
3.4. Monialainen yhteistyö ja tuki varhaiskasvatuksen opettajan työssä	16
4. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	18
4.1. Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	18
4.2. Tutkimuksen lähestymistapa	18
4.3. Tutkimukseen osallistujat	19
4.4. Tutkimusaineiston keruu.....	20
4.5. Aineiston analyysi	22
4.6. Eettiset ratkaisut.....	23
5. TULOKSET.....	26
5.1. Varhaiskasvatuksen opettajien kohtaamat haasteet työssään.....	26
5.1.1. Kieliongelmat työn haasteena.....	26
5.1.2. Kulttuurierot työn haasteena	27
5.1.3. Resurssitekijät työn haasteena	28
5.1.4. Lasten erityistarpeet sekä erityisen tuen saamisen haasteet	29
5.1.5. Työn haasteena työhyvinvointi sekä vaikutukset lapsiryhmään .	30

5.2. Varhaiskasvatuksen opettajien tukeminen työssään.....	30
5.2.1. Varhaiskasvatuksen opettajien saama tuki.....	31
5.2.2. Apuvälineiden käyttö	32
5.2.3. Minkälaista tukea opettajat olisivat toivoneet työhönsä?.....	33
6. POHDINTA.....	35
6.1. Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	35
6.2. Tutkimuksen arviointi.....	40
6.3. Jatkotutkimus ja käytännön sovellukset.....	41
LÄHTEET	42
LIITTEET.....	49

1. JOHDANTO

Venäjän 24.2.2022 aloittama hyökkäyssota Ukrainassa aiheutti sen, että miljoonat ukrainalaiset joutuivat pakenemaan kodeistaan (Valtioneuvosto, 2023). Tämän jälkeen Suomesta tilapäistä suojelua on hakenut jo yli 60 000 ukrainalaista, joista noin 15 000 on ollut alle 18-vuotiaita (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2023; Valtioneuvosto, 2023). Suomessa ukrainalaisten määrä yllätti ja esimerkiksi Etelä-Pohjanmaan kunnilla on ollut heikot valmiudet vastaanottaa heitä (Ahvenainen ym., 2023, s. 10).

Tällaiset yhteiskunnalliset muutokset aiheuttavat haasteita myös varhaiskasvatukseen. Kunnilla ei ole velvoitetta järjestää tilapäistä suojelua saaville lapsille varhaiskasvatusta, mutta he kuitenkin järjestivät sitä (Kuntaliitto, 2022; Ukkonen-Mikkola ym., 2020, s. 323). Näin ollen varhaiskasvatuksen työntekijöillä oli edessään uusi arki, jossa heidän lapsiryhmäänsä saapui omasta kodistaan paenneita, uuteen maahan tulleita ja suomen kielen taidottomia ukrainalaislapsia.

Myös omassa työssäni kohtasin Ukrainasta tulleita lapsia ja jouduin miettimään varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa heidän näkökulmastaan. Koin haasteita ja vaikeuksia saada tukea, kun lapsiryhmään tuli ukrainalaistaustainen lapsi. Tästä lähti ajatus, että haluan tehdä kandidaatintutkielmani liittyen ukrainalaistaustaisiin lapsiin. Keskustelin asiasta ystäväni kanssa, joka työskentelee Maahanmuuttovirastossa ja kysyin, olisiko hänelle ehdottaa minulle aihetta. Hänen ehdottamansa aiheen pohjalta muodostui tutkimukseni aiheeksi varhaiskasvatuksen opettajien kokemukset siitä, minkälaisia haasteita heidän työssään on ollut, ja mitä tukea he ovat työhönsä saaneet, kun lapsiryhmään on tullut ukrainalaistaustainen lapsi.

Aiheeni on yhteiskunnallisesti ajankohtainen. Se on myös niin tuore, että siitä on ehditty julkaista vasta vähän tutkimusta. Oma tutkimukseni antaa kuvaa

siitä, miten suomalaisessa varhaiskasvatuksessa on valmistauduttu ukrainalaislasten tuloon.

Kandidaatintyöni aluksi on teoriaosuus, jossa kuvaan aikaisempaa tutkimusta aiheesta. Työssäni käytän käsitettä ukrainalaistaustainen lapsi ja teorian pohjana toimii pakolaisuudesta tehdyt tutkimukset. Koin pakolaisuudesta tehtyjen tutkimusten kuvaavan parhaiten ukrainalaislasten tilannetta, vaikka he eivät ole pakolaisia. Ukrainalaiset saavat Suomesta tilapäistä suojelua ja heidät rinnastetaan turvapaikanhakijoihin (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2021). Turvapaikanhakijoista tulee pakolaisia vasta, kun he saavat turvapaikan (Paavola & Talib, 2010, s. 32).

Aiemman tutkimustiedon esittelyn jälkeen kerron enemmän tutkimukseni toteuttamisesta. Tutkimus oli laadullinen tutkimus ja se toteutettiin internet-kyselynä varhaiskasvatuksen opettajille. Aineiston analysoinnissa käytettiin hyödyksi laadullista sisällönanalyysiä. Tutkimuksen toteuttamisen jälkeen kerron tutkimuksen tuloksista. Tulosten jälkeen työssäni on pohdinta, jossa analysoin tutkimuksen tuloksia suhteessa teorian tietoon. Pohdinnassa tulee esiin myös tutkimuksen luotettavuuspohdinta sekä jatkotutkimusaiheet. Työni lopusta löytyy vielä lähdeluettelo sekä liitteet. Toivon, että tutkimuksestani on tulevaisuudessa hyötyä, jotta varhaiskasvatuksessa pystyttäisiin valmistautumaan paremmin tilanteisiin, jossa lapsiryhmään tulee tilapäistä suojelua tarvitsevia lapsia.

2. TILAPÄINEN SUOJELU JA VARHAISKASVATUS

Euroopan Unionin neuvoston päätöksen mukaisesti Euroopan maissa on annettu maaliskuusta 2022 lähtien tilapäistä suojelua Ukrainan kansalaisille (Hallituksen esitys HE 159/2022 vp, 2022). Tässä kappaleessa kerrotaan mitä on tilapäinen suojelu ja mikä on tilapäistä suojelua saavan lapsen oikeus osallistua varhaiskasvatukseen.

2.1. Tilapäinen suojelu

Tilapäistä suojelua voi saada Suomesta ulkomaalainen henkilö, joka on kansainvälisen suojelun tarpeessa ja jonka turvallinen paluu kotimaahan tai pysyvään asuinmaahan ei ole mahdollinen esimerkiksi ympäristökatastrofin tai aseellisen selkkauksen vuoksi (Ulkomaalaislaki, 30.4.2004/301, §109, §110a). Ulkomaalaislaki määrittää myös, että ukrainalaisten tilapäiset oleskeluluvat ovat voimassa siihen asti, kun Ukrainan tilanteeseen annettu neuvoston täytäntöönpanopäätös on voimassa.

Tilapäistä suojelua hakevan henkilön tulee olla rekisteröitynä vastaanottokeskukseen (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 17.6.2011/746, §13). Tämän lain mukaan vastaanottokeskuksen tehtävänä on majoittaa tilapäistä suojelua tarvitsevia sekä järjestää heidän vastaanottopalvelunsa, kuten sosiaali- ja terveydenhuolto- palvelut sekä tulkki- ja käännöspalvelut.

Kun tilapäistä suojelua Suomesta saanut henkilö on asunut vuoden Suomessa, hän voi hakea kotikuntaa (Sisäministeriö, 2023). Sisäministeriön mukaan henkilön saadessa kotikunnan, hän siirtyy kunnan ja hyvinvointialueen asiakkaaksi eikä vastaanottokeskus enää vastaa hänen asioistaan. Kotikunnan saanut

henkilö pääsee tiiviimmin osaksi suomalaista yhteiskuntaa ja hän saa samat oikeudet, velvollisuudet sekä palvelut, kuin muutkin vakituisesti Suomessa asuvat (Sisäministeriö, 2023).

2.2. Tilapäistä suojelua saavan lapsen oikeus varhaiskasvatukseen

Varhaiskasvatustilain (540/2018, §6) mukaan kunnan tulee järjestää varhaiskasvatusta lapsille, joilla on kyseisessä kunnassa kotikunta. Koska tilapäistä suojelua saavalla lapsella ei ole kotikuntaa, kunta ei ole velvoitettu järjestämään heille varhaiskasvatusta (Kuntaliitto, 2022). Kunnan on kuitenkin järjestettävä varhaiskasvatusta niille lapsille, jotka asuvat kunnassa ja jolla ei ole kotikuntaa Suomessa, jos hänen huoltajansa ovat työssä, opiskelemassa tai heillä on joku vastaava syy saada varhaiskasvatusta (Varhaiskasvatustilain 540/2018, §6, §12). Varhaiskasvatustilain myös määrittää, että varhaiskasvatusta tulee järjestää, jos se on lapsen edun mukaista.

Suomalaisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää koulutuksellista tasa-arvoa ja oppimisen edellytyksiä sekä taata kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen (Varhaiskasvatustilain 540/2018, §3). Tämän lisäksi Suomi on sitoutunut Pakolaisten oikeusasemaa koskevaan yleissopimukseen (77/1968, artikla 22), jonka mukaan pakolaisille tulee myöntää samanlainen kohtelu alkeisopetuksen osalta, kuin oman maan kansalaisillekin. Suomen perustilain (11.6.1999/731, §6) sanoo, että ilman hyväksyttyä perustetta ketään ei saa asettaa eri asemaan esimerkiksi alkuperän, kielen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Euroopan Komissio suositteli Ukrainan kriisin alkamisen jälkeen, että ukrainalaislapset pääsisivät mahdollisimman nopeasti uuden asuinmaansa koulutusjärjestelmään (European Commission, 2022, s. 2). OECD:n (2023, s. 24) tilastojen mukaan kuitenkin vain joka kolmas alle kuusivuotias ukrainalaislapsi oli var-

haiskasvatuksessa uusissa kotimaissaan. Vuonna 2020 Suomessa tehdyn tutkimuksen mukaan vain 15 % Suomen kunnista järjesti varhaiskasvatusta turvapaikkaa hakeville lapsille (Junttila ym., 2020, s. 7, 8). Tämän tutkimuksen mukaan yleisin syy sille, miksi kunnat eivät järjestä varhaiskasvatusta turvapaikkaa hakeville lapsille oli se, että heitä ei kunnassa ollut.

Ukrainan tilanteesta johtuen ja Euroopan Komission suosituksen perusteella myös Suomessa suositeltiin vahvasti, että kunnat tarjoaisivat varhaiskasvatusta ukrainalaislapsille (Hallituksen esitys HE 159/2022 vp; Opetushallitus, 2023d). Kunnat noudattivat tätä suositusta ja tammikuussa 2023 varhaiskasvatuksessa oli reilut 1300 ja elokuussa 2023 jo 1715 ukrainalaislasta (Opetushallitus, 2023c). Toukokuun 2023 lopussa esiopetuksessa olevia ukrainalaislapsia oli 477 (Opetushallitus, 2023b).

Van Esveld (2023, s. 12–13) näkee, että jokaisella lapsella on oikeus koulutukseen. Hän kirjoittaa myös, että koulutuksellisia esteitä tulee poistaa poliittisilla päätöksillä ja suuntaamalla siihen suurempia määrärahoja. Varhaiskasvatus on osa koulutusjärjestelmää ja laadukkaalla varhaiskasvatuksella voidaan lisätä kouluvalmiuksia sekä tasa-arvoistaa ja osallistaa lapsia yhteiskuntaan (OECD, 2023, s. 24; Opetushallitus, 2023a).

Jokaisen lapsen kasvun, kehityksen, terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen on yksi varhaiskasvatuksen tavoitteista (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, §3). Ukrainalaistaustaiset lapset tarvitsevat pysyvyyttä, vakautta, emotionaalista tukea sekä itsetunnon vahvistamista, jota varhaiskasvatus voi heille tarjota (Essomba, 2017, s. 211, 213; Mihajlovic ym., 2022, s. 66–67). Laadukas varhaiskasvatus voi auttaa lasta myös selviytymään traumaattisista kokemuksista (OECD, 2023, s. 24). Varhaiskasvatus edistää myös lapsen ja koko perheen kotoutumista ja integroitumista yhteisöön tarjoamalla sosiaalisia suhteita, tukiverkostoja sekä kielen ja kulttuurin oppimista (Busch ym., 2018, s. 2; Homuth ym., 2021, s. 18; Siirto & Hammar, 2016, s. 205).

3. UKRAINALAISTAUSTAINEN LAPSI VARHAISKASVATUKSESSA

Kunnat noudattivat suositusta ottaa ukrainalaislapsia varhaiskasvatukseen. Aiempien tutkimusten mukaan ukrainalaistaustaiset lapset ja muut pakolaislapset eivät kuitenkaan integroidu varhaiskasvatukseen ilman erityisjärjestelyjä (Busch ym., 2018, s. 2). Lisäksi Ukrainan kriisi on ollut erilainen kuin aiemmat pakolaiskriisit, ja ukrainalaistaustaisten lasten kanssa työskentely on ollut niin erityistä ja poikkeuksellista, että se on vaatinut erilaisia toimintamenetelmiä, kuin muiden maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa toimiminen (European Commission, 2022, s. 27; Parmigiani ym., 2023, s. 8; Tuomola, 2016, s. 149). Seuraavaksi tutustutaan tarkemmin siihen, minkälaisia haasteita ukrainalaistaustaiset lapset ovat varhaiskasvatukseen tuoneet.

3.1. Varhaiskasvatuksen järjestäminen ukrainalaislapselle

Ukrainalaislasten saapuminen varhaiskasvatukseen on aiheuttanut pohdintaa varhaiskasvatuksen rakenteellisista tekijöistä ja siitä, mikä olisi paras tapa järjestää ukrainalaislasten varhaiskasvatus (Busch ym., 2018, s. 8). Unicef (2023, s. 5) on ehdottanut, että ukrainalaislapsille tulisi kehittää varhaiskasvatusmuotoja, jotka helpottaisivat heidän sopeutumistaan. Joissakin maissa on päädytty perustamaan omia varhaiskasvatusryhmiä ukrainalaislapsille (Busch ym., 2018, s. 2; Van Esveld, 2023, s. 11). Schmid (2022, s. 72) näkee tässä ongelman, koska ukrainalaislasten eristäminen omiin ryhmiin vaikeuttaa uuden kielen ja kulttuurin oppimista. Omien ryhmien perustaminen ei myöskään ole inklusiivisen varhaiskasvatusideologian mukaista (Cooc & Kim, 2023, s. 207).

Inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa jokaisella lapsella on oikeus olla yhdessä toisten lasten kanssa ilman, että heitä erotellaan jonkin piirteen perusteella (Cooc & Kim, 2023, s. 207; Viitala, 2018, 55). Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään sekä toimia, oppia ja kehittyä siellä omana ainutlaatuisena yksilönään

(Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022, s. 31). Inklusiivinen varhaiskasvatus ei kuitenkaan toteudu ilman yhteiskunnallista päätöksentekoa ja riittävää resursointia, koska kustannuksista säästäminen ei ole inklusioideologian mukaista (Viitala, 2018, s. 57–58). Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa on ollut jo pidempään suuntaus, että työtä tehostetaan, mikä on tarkoittanut sitä, että työntekijät joutuvat tekemään haastavampaa ja laadukkaampaa työtä ilman lisäresursseja (Kangas ym., 2022, s. 75).

Poliittisessa päätöksenteossa tulisi ottaa huomioon, että pakolaisuus aiheuttaa erilaisia haasteita, eivätkä ukrainalaistaustaiset lapset integroidu varhaiskasvatukseen ilman lisäjärjestelyjä (Busch ym., 2018, s. 2). Euroopan Komissio (European Commission, 2022, s. 10) on todennut, että ei voida olettaa, että kasvatushenkilöstö pystyy kohtamaan pakolaistilanteen aiheuttamat haasteet yksin. Tästä syystä tulisi varhaiskasvatukseen rekrytoida lisää opetus- ja tukihenkilöstöä (European Commission, 2022, s. 10; Unicef, 2023, s. 1). Lisähenkilöstön palkkaaminen tukee kasvatushenkilöstön työtä sekä auttaa lasten osallisuutta ja kotoutumista (European Commission, 2022, s. 10, 13; Unicef, 2023, s. 5)

Henkilöstössä olisi hyvä olla ukrainan tai venäjän kielen taitoisia henkilöitä, jotta he pystyisivät auttamaan lapsia kielellisten esteiden yli (European Commission, 2022, s. 10). Lisäksi oman äidinkielen kuuleminen kehittää lasten kognitiivisia taitoja ja itsetuntoa, on perustana toisen kielen oppimiselle sekä edistää lapsen oman identiteetin säilyttämistä (Kivijärvi, 2017, s. 257; OECD, 2023, s. 25). Ukrainan- tai venäjänkielinen henkilö varhaiskasvatuksessa toimii myös kulttuurin välittäjänä sekä turvallisuuden tunteen lisääjänä (European Commission, 2022, s. 10).

Lapsiryhmiä muodostettaessa tulee ottaa huomioon, että saman kieli- ja kulttuuritaustan omaavat lapset auttavat toisiaan kielen ja kommunikoinnin kanssa sekä sopeutumisessa varhaiskasvatukseen (Eerola-Pennanen, 2017, 239–240; Jokikokko & Karikoski, 2016, s. 93). Lapsiryhmässä tulee olla myös suomen kielen taitoisia lapsia, koska suomen kielen oppiminen on tärkeää ukrainalaistaustaisille lapsille (Eerola-Pennanen, 2017, s. 246; Schmid, 2022, s. 72). Lapsiryh-

miä muodostettaessa tulee huomioida myös, että lapsiryhmät eivät ole liian suuria, aikuinen-lapsi -suhdeluku on oikea ja lasten ikähaitari ryhmässä ei ole liian laaja (Busch ym., 2018, s. 7-8). Vuonna 2020 tehdyn tutkimuksen mukaan jotkin kunnat huomioivat turvapaikkaa hakevan lapsen tulon lapsiryhmään ryhmäkokoa pienentämällä tai lisähenkilökuntaa palkkaamalla (Junttila, ym., 2020, s. 10).

3.2. Ukrainalaistaustainen lapsi saapuu varhaiskasvatukseen

Ennen ukrainalaistaustaisen lapsen saapumista ryhmään, tulee varhaiskasvatuksen henkilöstöllä olla tietoa lapsesta, hänen taustastaan ja aiemmista kokemuksistaan (Mihajlovic ym., 2022, s. 66). Ennakkotiedot lapsesta auttavat varhaiskasvatuksen henkilöstöä huomioimaan lapset yksilöllisemmin ja tukemaan heitä paremmin heidän traumansa huomioiden (Parmigiani ym., 2023, s. 3; Pollari & Korppinen, 2011, s. 108).

Ukrainalaislapset ovat joutuneet kohtaamaan paljon turvattomuutta ja he saattavat kärsiä sotatraumoista (Essomba, 2017, s. 211; Tuomola, 2016, s. 149). Sotatraumojen vuoksi lapsilla on suurentunut riski sairastua psyykkisiin sairauksiin (Mihajlovic ym., 2022, s. 63). Traumot voivat näkyä lapsen arjessa esimerkiksi käyttäytymisongelmina, ahdistuksena ja vihan purkauksina (Busch ym., 2018, s. 7-8). Varhaiskasvatuksessa tulee olla yleistä tietoa traumoista ja siitä, miten traumoja kokeneita lapsia autetaan (Parmigiani ym., 2023, s. 3).

Vaikka varhaiskasvattajilla on hyvät valmiudet vastata erilaisten lasten tarpeisiin, ei heidän koulutuksensa anna riittäviä valmiuksia auttaa lapsia sotatraumoista aiheutuneissa oireissa (Busch ym., 2018, s. 8; Khansa & Bahous, 2018, s. 283; Maher & Smith, 2017, s. 29). Varhaiskasvatuksen opettajien tulisi saada lisäkoulutusta aiheesta, jotta heillä olisi riittävästi taitoa tunnistaa sotatraumoja, tukea lapsia sekä ohjata heitä hoitoon (Busch ym., 2018, s. 7-8; European Commission, 2022, s. 9). Opettajille tulisi tarjota täydennyskoulutusta myös esimerkiksi moni-

kielisyydestä ja -kulttuurisuudesta, koska täydennyskoulutuksen on nähty edistävän työhyvinvointia sekä auttavan pakolaislasten kanssa toimimisessa (European Commission, 2022, s. 9; Kangas ym., 2022, s. 75; Paavola & Talib, 2010, s. 234).

Lapsen ja perheen saapuessa tutustumiskäynnille, on hyvä varata tulkki mukaan tapaamiseen, jotta perheen kanssa löytyy yhteinen kieli (Busch ym., 2018, s. 8; Kivijärvi, 2017, s. 253). Tulkin läsnäolo on aina sekä perheen että viranomaisen oikeus, vaikka aina ei voi olla varma, miten tulkki kääntää asiat (Hurley ym., 2011, s. 162; Kivijärvi, 2017, s. 253). Tutustumiskäynnillä on tärkeää luoda suhdetta lapsen ja perheen kanssa, saada tietoa lapsen taustoista sekä antaa perheelle tietoa suomalaisesta varhaiskasvatuksesta (Busch ym., 2018, s. 7–8; Jokikokko & Karikoski, 2016, s. 97). Tietämys suomalaisesta varhaiskasvatuksesta auttaa vanhempia sitoutumaan ja tuomaan lapset säännöllisesti varhaiskasvatukseen sekä noudattamaan sovittuja hoitoaikoja (Busch ym., 2018, s. 7). Osa ukrainalaisista lapsista on myös Suomesta käsin opiskellut etäyhteyden avulla ukrainalaisissa kouluissa, kun vanhemmat ovat kokeneet, että lapset eivät saa riittävää koulutusta uudessa kotimaassaan (Schmid, 2022, s. 70).

Varhaiskasvatuksen opettajalle tulee järjestää aikaa valmistautua ukrainalaistaustaisen lapsen saapumiseen ryhmään (Khansa & Bahous, 2018, s. 284). Aikaa menee myös toimintakulttuurin, oppimisympäristöjen sekä työtapojen muokkaamiseen ukrainalaistaustaiselle lapselle sopivaksi huomioiden hänen yksilöllisyytensä ja osallisuuden toteutumisen (Parmigiani ym., 2023, s. 3; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022, s. 31, 36, 42).

Ukrainalaistaustaisten lasten kanssa onnistuneen toimintakulttuurin rakentuminen lähtee nähdystä, kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisesta, mahdollisuudesta ilmaista itseään, rajojen asettamisesta, johdonmukaisuudesta sekä rutineista (Busch ym., 2018, s. 2, 8; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022, s. 34, 56). Pienryhmätyöskentely, yhteistoiminnallinen ja eriytetty oppiminen sekä henkilökohtainen opetus ovat nähty toimiviksi tavoiksi ukrainalaislasten opetuksessa (Khansa & Bahous, 2018, s. 284, 291). Ukrainalaistaustaisten lasten kanssa työskentely vaatii, että kasvattajat löytävät itselleen toimivimmat tavat, mallit ja menetelmät (Kangas ym., 2021, s. 121). Aiemmin hyväksi havaitut tavat

ja pedagogiset ratkaisut eivät välttämättä toimi heidän kanssaan (Khansa & Bahous, 2018, s. 283). Opetusmenetelmien lisäksi materiaaleja joudutaan usein muokattamaan, jotta ne soveltuvat ja vastaavat paremmin lasten yksilöllisiin tarpeisiinsa (Eerola-Pennanen, 2017, s. 248; Khansa & Bahous, 2018, s. 291).

Kasvatushenkilöstölle ja ukrainalaistaustaisille lapsille tulee järjestää enemmän aikaa tutustua toisiinsa varhaiskasvatuksen alkaessa (Busch ym., 2018, s. 8). Ukrainalaistaustaisen lapsen ja hänen kasvattajansa välinen suhde on yleensä ensimmäinen yhteys, jonka lapsi luo uuteen ympäristöönsä (Khansa & Bahous, 2018, s. 281). Varhaiskasvatuksessa tuleekin luoda kasvattajan ja lapsen välille myönteinen vuorovaikutussuhde, joka on edellytys hyvälle hoidolle, huolenpidolle kuin oppimisellekin (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022, s. 24–25). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrittävät myös, että lapsen tulee saada kokea olonsa turvalliseksi.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on myös tukea vanhempaa kasvatustyösäään (Varhaiskasvatuslaki 540/2013, §3). Vanhemmilta on tärkeää kysyä, mitä he odottavat ja toivovat varhaiskasvatukselta (Jokikokko & Karikoski, 2016, s. 102). Kuulluksi ja nähdyksi tuleminen sekä arvostava kohtaaminen lisää luottamusta ja sitoutuneisuutta varhaiskasvatusta kohtaan (Kangas ym., 2021, s. 126; Siirto & Hammar, 2016, s. 200). Tärkeimmät lomakkeet, kuten varhaiskasvatussuunnitelma, sekä kotiin lähetettävät tiedotteet, olisivat hyvä kääntää ukrainaksi ja venäjäksi (European Commission, 2022, s. 27; Hansen & Holm, 2016, s. 179; Pollari & Korppinen, 2011, s. 23). Myös erilaisten varhaiskasvatuksen käytössä olevien sovellusten peruskäsitteet tulisi kääntää perheen äidinkielelle ja heitä tulisi opastaa sovellusten käytössä (Pollari & Korppinen, 2011, s. 23).

3.3. Kielen ja kulttuurin erityishaasteet varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa haasteena on ukrainalaistaustaisen lapsen ja perheen kanssa yhteisen kielen puute (Kivijärvi, 2017, s. 262). Tulkkia on hyvä käyttää

apuna mahdollisuuksien mukaan (Busch ym., 2018, s. 8). Lasten kanssa toimimisessa hyödyllisimmiksi keinoiksi yhteisen kielen puuttumisen haasteisiin on nähty kuvien ja tukiviittomien käyttö sekä eleet ja ilmeet (Busch, ym., 2018, s. 2; Hurley, ym., 2011, s. 163). Tukiviittomien käyttö on koettu tärkeäksi siksi, että kaikki lapsiryhmän lapset voivat oppia niiden käytön ja merkityksen, jolloin aikuisten lisäksi myös lapset pystyvät kommunikoimaan keskenään eri kieltä puhuvien henkilöiden kanssa (Hurley, ym., 2011, s. 163).

Ukrainalaistaustaiselle lapselle on tärkeää oppia suomen kieli (Kangas ym., 2021, s. 126). Kielen oppiminen auttaa lasta kommunikoimaan, osallistumaan vertaistoimintaan ja toimimaan itsenäisesti, mutta sillä on positiivista vaikutusta myös myöhempään koulutukseen (Eerola-Pennanen, 2017, s. 239; Homuth, ym., 2021, s. 16, 18). Varhaiskasvatukseen osallistuminen ennakoi parempaa suomen kielen taitoa verrattuna niihin ulkomaalaistaustaisiin lapsiin, jotka eivät ole osallistuneet varhaiskasvatukseen (Homuth, ym., 2021, s. 18). Varhaiskasvattajilla onkin taito vastata lapsen tarpeisiin ja auttaa heitä oppimaan kieltä (Maher & Smith, 2014, s. 29). Kielen oppimisen lisäksi varhaiskasvatuksella on tärkeä merkitys suomalaisen kulttuurin ja yhteiskunnan arvojen opettamisessa ukrainalaistaustaisille lapsille (Homuth ym., 2021, s. 18; Maher & Smith, 2014, s. 29).

Varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutus ei anna riittäviä valmiuksia opettaa pakolaistaustaisia lapsia, joita ukrainalaistaustaiset lapsetkin ovat (Khansa & Bahous, 2021, s. 283). Opettajilla on liian vähän tietoa muista kulttuureista ja he haluaisivat kehittää monikulttuurisuustaitojaan (Eerola-Pennanen, 2017, s. 247). Varhaiskasvatushenkilöstön peruskoulutuksissa tulisi olla enemmän kulttuuriin osaamiseen liittyviä opintoja ja henkilöstölle tulisi mahdollistaa täydennyskoulutusta niistä kulttuureista, joita heidän lapsiryhmässään on (Hurley, 2013, s. 60; Hurley ym., 2011, s. 163).

Kulttuurisen osaamisen merkitys on korostunut nyt, kun Suomeen tulleiden ukrainalaisten välillä on ollut sisäisiä kiistoja ukrainalaisen identiteetin ja venäläisen identiteetin omaavien henkilöiden välillä (Ahvenainen ym., 2023; Vasiutynskyi, 2023, s. 34). Ukrainan väestö on jakautunut identiteetiltään ukrainalaisiin sekä venäläisiin ukrainalaisiin, joka osittain johtuu Venäjän ja Ukrainan

välisestä historiasta (Vasiutynskyi, 2023, s. 33). Venäläisen identiteetin omaavat ukrainalaiset kokevat esimerkiksi kielteisiä tunteita Ukrainaa kohtaan sekä vieraantumista ukrainalaisuudesta ja he ovat saattaneet tukea Ukrainan aiempaa venäjämielistä hallintoa (Ahvenainen ym., 2023; Vasiutynskyi, 2023, s. 34). Vasiutynskyi (2023, s. 36) toteaa myös, että nämä venäjämieliset ukrainalaiset suhtautuvat osittain myötämielisesti Venäjän miehitykseen Ukrainassa. Tämä etninen vastakkainasettelu aiheuttaa Ukrainan ukrainalaisten ja Ukrainan venäläisten välille konflikteja (Tusa, 2023, s. 56).

3.4. Monialainen yhteistyö ja tuki varhaiskasvatuksen opettajan työssä

Monialaisen yhteistyön keinoin pyritään vastaamaan varhaiskasvatustyön kasvaviin vaatimuksiin ja ukrainalaislasten kohdalla tiiviin monialaisen yhteistyön merkitys korostuu (Busch ym., 2018, s. 8; Ukkonen-Mikkola ym., 2021, s. 71) Ukrainalaislapsille tulisi saada tukea eri alojen asiantuntijoilta (Khansa & Bahous, 2018, s. 284). Pakolaisuuden tuottamat haasteet ovat niin erityisiä, että ei voida olettaa, että varhaiskasvatuksessa niistä selviydyttäisiin ilman apua ja tukea (European Commission, 2022, s. 10).

Ukrainalaistaustaisille lapsille on ollut vaikeaa saada tukea (Hurley, 2013, s. 55). Vaikka Opetushallitus (2023d) mainitsee, että lapsella on oikeus saada yksilöllistä tukea ja varhaiskasvatuksessa tulee tehdä monialaista yhteistyötä, ei tuen saaminen ole ollut helppoa. Tämä voi johtua siitä, että vastaanottokeskusten tulee huolehtia tilapäistä suojelua tarvitsevan henkilön sosiaali- ja terveystalvluista (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 17.6.2011/746, §13). Koska Ukrainan pakolaiskriisi yllätti kaikki, eivät he pystyneet esimerkiksi henkilökuntapulan takia toteuttamaan perustyötään toivotulla tavalla (Ahvenainen ym., 2023).

Ukrainalaistaustaiset lapset hyötyisivät myös erityispedagogisesta tuesta, mutta heille erityisopetuksen palveluita on tarjolla vain vähän (Homuth, ym.,

2021, s. 17; Hurley, 2013, s. 51). Junttilan ja kumppaneiden (2020, s. 10, 19) vuonna 2020 tekemän tutkimuksen mukaan jotkin kunnat Suomessa tarjosivat turvapaikkaa hakeville lapsille varhaiskasvatuksen erityisopettajan, kieli- ja kulttuuriopettajan tai S2-opettajan palveluita. Ukrainalaislapsille nämä palvelut ovat olleet kunnan harkinnan mukaisia, koska heillä ei ole ollut kotikuntaa Suomessa eivätkä lapset ole kuuluneet kunnan ja hyvinvointialueen palveluiden piiriin (Sisäministeriö, 2023). Nämä palvelut eivät myöskään kuulu vastaanottokeskuksen tehtäviin (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 17.6.2011/746, §13; Sisäministeriö, 2023).

Varhaiskasvatuksen opettajien tulisi saada tukea työhönsä eri tahoilta (Busch, ym., 2018, s. 2). Tärkein tuki työhön ukrainalaislasten kanssa toimimiseen tulee kollegoilta ja muulta työyhteisöltä (European Commission, 2022, s. 13). Esihenkilön tulisi myös tukea opettajia työssään ja mahdollistaa heille tarvittavat tiedot ja resurssit toimimiseen (European Commission, 2022, s. 9; Hansen & Holm, 2016, s. 179). Varhaiskasvatuksen opettajalla tulisi olla ukrainalaistaustaisten lasten opettamisessa tukena varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja S2-opettaja (Pollari & Korppinen, 2011, s. 108; Viitala, 2018, s. 57). Tukea olisi tärkeää saada myös maahanmuuttajatyöhön nimetyiltä henkilöltä, kuten maahanmuuttokoordinaattorilta ja vastaanottokeskuksesta (Hansen & Holm, 2016, s. 179).

Tuen saaminen varhaiskasvatuksen opettajan työhön on keskeinen työhyvinvoinnin tekijä (Kangas, ym., 2022, s. 73, 75–76). Kangas ja muut kirjoittavat, että yleisesti ottaen varhaiskasvatuksessa on koettu, että työhön ei saa tukea, työ on puutteellisesti organisoitua ja pedagoginen vastuu on lisääntynyt. Näiden puutteiden vuoksi varhaiskasvattajat joutuvat toimimaan ääri rajoilla ja se vähentää työhyvinvoinnin lisäksi työn merkityksellisyyden kokemusta.

4. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimuksen toteuttaminen kuvataan seuraavissa kappaleissa. Ensiksi kuvaan tutkimustehtävän ja tutkimuskysymykset, sen jälkeen kuvaan laadullista tutkimusta teorian valossa. Sitten tarkastelen oman tutkimukseni toteuttamista, osallistujia, tutkimusaineiston analysointia sekä eettisiä ratkaisuja.

4.1. Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksessa tutkitaan varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia siitä, minkälaisia haasteita he ovat työssään kohdanneet, kun lapsiryhmään on tullut ukrainalaistaustainen lapsi. Tutkimuksella haluan selvittää myös, minkälaista tukea varhaiskasvatuksen opettajat ovat saaneet tällaisessa tilanteessa työhönsä. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Minkälaisia haasteita varhaiskasvatuksen opettajat ovat kokeneet työssään, kun lapsiryhmään on tullut ukrainalaistaustainen lapsi?
2. Minkälaista tukea varhaiskasvatuksen opettajat ovat kokeneet saaneensa työhönsä, kun ryhmään on tullut ukrainalaistaustainen lapsi?

4.2. Tutkimuksen lähestymistapa

Tutkimukseni on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Valitsin tähän työhön menetelmäksi laadullisen tutkimuksen, koska halusin tavoittaa varhaiskasvatuksen opettajien näkökulman aiheeseen. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on kuvata todellista elämää tutkittavien omakohtaisten kokemusten kautta (Hirsjärvi ym., 2009, s. 161; Vilkka, 2021, s. 118). Vilkka (2021, s. 118, 120) kirjoittaa, että laadullisella tutkimuksella ei ole tarkoitus löytää totuutta tutkittavasta asiasta, vaan todentaa ihmisten kokemuksia heille tärkeistä ja merkityksellisistä asioista.

Tutkimuksessa on fenomenologisia piirteitä, jossa perustana on tutkijan oma ymmärrys tutkittavasta asiasta sekä tutkijan omat kiinnostuksen kohteet ja arvot (Hirsjärvi ym., 2009, s. 161; Kiviniemi, 2018; Vilkka, 2021, s. 172). Tutkijan tulee kuvata ilmiötä koskevat omat ennakko-oletuksensa sekä tutkimuskohteen elämäntodellisuus sellaisina, kuin ne ovat (Vilkka, 2021, s. 172). Vilkka jatkaa, että tutkimuksen tavoitteena on löytää tutkittavasta asiasta tutkittavan näkökulma sekä tutkijan oman esiymmärryksen kyseenalaistaminen ja siitä etäännyttäminen, jotta oma ymmärrys voi laajeta.

Laadullisen tutkimuksen pohjana on teoria, johon tuloksia peilataan (Eskola & Suoranta, 1998, s. 81). Teoreettinen viitekehys määrittää, minkälaista aineistoa kerätään sekä miten sitä analysoidaan ja tulkitaan (Alasuutari, 2011, luku 4). Tutkimusaineiston avulla pyritään muodostamaan ymmärrys ilmiöstä, kuvaamaan toimintaa tai kyseenalaistamaan vanhoja ajatusmalleja (Eskola & Suoranta, 1998, s. 61; Vilkka, 2021, s. 150). Vilkka (2021, s. 152) näkee, että tutkimusaineiston tulee toimia apuvälineenä ilmiön tai asian ymmärtämisessä.

Tutkimusaineistossa tärkeintä on sen laatu ja kattavuus (Eskola & Suoranta, 1998, s. 60; Vilkka, 2021, s. 150). Eskola ja Suoranta (1998, s. 18) näkevät, että laadullinen aineisto koostuu yleensä pienestä määrästä tapauksia, jotka analysoidaan mahdollisimman perusteellisesti. Aineisto on riittävä, kun lisäaineisto ei tuo uutta tietoa tutkimusongelmasta (Vilkka, 2021, s. 150).

4.3. Tutkimukseen osallistujat

Tutkimusaineisto on hyvä kerätä henkilöiltä, joilla on suhteellisen samanlainen kokemusmaailma (Eskola & Suoranta, 1998, s. 66). Tästä syystä tutkimukseni aineisto kerättiin varhaiskasvatuksen opettajilta, joiden lapsiryhmässä oli vuosina 2022–2023 ollut ukrainalaistaustainen lapsi. Tutkimukseen vastasi yhteensä 18 varhaiskasvatuksen opettajaa. He työskentelivät keskisuurissa tai suurissa kunnissa Etelä-, Itä-, Keski- ja Länsi-Suomessa.

Työkokemusta vastaajilla oli kahdesta vuodesta 35 vuoteen. Kahden vastaajan ryhmässä oli ollut alle kolmevuotias lapsi, muilla vastaajilla lapset olivat olleet yli kolmevuotiaita. Yhdeksällä vastaajalla lapset olivat olleet esiopetusikäisiä.

Tutkimus toteutettiin internet-kyselynä. Vastaukset tallentuivat nimettöminä ja identifioimattomina Webropol-ohjelmistoon. On tärkeää kertoa vastaajille, että he vastaavat kyselyyn nimettöminä eikä heitä voida yhdistää heidän vastauksiinsa (Eskola & Suoranta, 1998, s. 57).

4.4. Tutkimusaineiston keruu

Tutkimus toteutettiin internet-kyselynä Webropol-ohjelmistolla. Internetissä olevan kyselyn etuna on, että se on valmiiksi sähköisessä muodossa sekä niin, kuin vastaaja itse on sen kirjoittanut (Valli & Perkkilä, 2015, s. 110).

Tutkimus aloitettiin huhtikuun lopussa 2023, jolloin laitoin kahteen eri kuntaan tutkimuslupahakemukset. Nämä kunnat valikoituivat mukaan sen takia, että ne olivat asukasluvultaan suurin piirtein samankokoisia ja niihin oli sijoitettuna saman verran ukrainalaisia. Toukokuun alussa sain tutkimusluvut ja laitoin molempien kuntien varhaiskasvatusjohtajille sähköpostitse linkin tutkimukseen saatekirjeen ja tietosuojailmoituksen kera. Varhaiskasvatusjohtajat jakoivat sähköpostiviestin linkkeineen kuntansa varhaiskasvatuksen opettajille. Internet-kysely onkin helppo välittää vastaajille verkkolinkkinä (Valli & Perkkilä, 2015, s. 111).

Kahdesta kunnasta sain yhteensä viisi vastausta eikä muistutuksen jälkeen tullut lisää vastauksia. Vastauksia ei ollut vielä riittävästi, joten toukokuun puolessa välissä lähetin tutkimuslupa-anomukset kahteen kuntaan lisää, joista toisesta sain tutkimusluvan. Nämä kaksi kuntaa valikoituivat mukaan sen takia, että ne asukasluvultaan samankokoisia kahden aiemman kunnan kanssa, mutta näihin kuntiin oli sijoitettu vähemmän ukrainalaisia, kuin kahteen edelliseen.

Laitoin vielä varmuuden vuoksi kahteen kuntaan tutkimuslupa-anomukset ja sain molemmista tutkimusluvut. Nämä kunnat taas valikoituivat mukaan sen vuoksi, että niihin oli sijoitettu paljon ukrainalaisia. Kaikki kunnat olivat myös eri puolelta Suomea, jotta eri alueet olisivat edustettuina tutkimuksessani. Yhteensä siis sain viidestä kunnasta tutkimusluvut. Näistä kunnista tuli yhteensä 12 vastausta.

Koska minulla ei ollut vielä kesälomakauden kynnyksellä kesäkuussa 15:ttä tarvittavaa vastausta, jouduin turvautumaan muihin keinoihin. Internet-kyselyn linkin voi laittaa myös jollekin sosiaalisen median alustalle, kuten Facebookiin (Valli & Perkkilä, 2015, s. 111), joten päädyin laittamaan linkin tutkimukseeni kolmeen eri varhaiskasvattajien Facebook-ryhmään. Näiden lisäksi laitoin myös omille kavereilleni jaettavaksi linkin tutkimukseeni. Facebookin kautta sain vielä kuusi vastausta. Näihin vastauksiin en voinut vaikuttaa mistä päin Suomea ne tulevat, mutta ne sijoituivat hyvin eri puolille. Sain yhteensä 18 vastausta juhanukseen mennessä ja suljin tutkimuslomakkeen. Vastauksia tuli yhteensä 10 eri kunnasta.

Tutkimuksen päädyin tekemään internet-kyselynä, koska halusin vastauksia eri puolelta Suomea. Internet-kyselyn haasteena on saada ihmiset motivoitua vastaamaan niihin, jotta saadaan riittävästi vastauksia sekä se, että ihmiset vastaisivat niihin rehellisesti (Hirsjärvi ym., 2009, s. 195; Hirsjärvi & Hurme, 2022, luku 3.2). Internet-kyselyn heikkoutena pidetään sitä, että sen avulla kerätty aineisto on usein pinnallista ja tutkimuksesta tulee teoreettisesti vaatimaton (Hirsjärvi ym., 2009, s. 195–196). Hirsjärvi ja muut näkevät internet-kyselyn etuna sen nopeuden ja vaivattomuuden. Kysymykset tulee muotoilla huolellisesti, jotta vastaajat ymmärtävät kysymykset niin, kuin tutkija on ne tarkoittanut (Valli, 2018; Vilkka, 2021, s. 127). Kysymysten tulee olla myös sellaisia, että niistä saatavilla vastauksilla pystytään vastaamaan tutkimuskysymyksiin (Vilkka, 2021, s. 105, 107).

Aluksi tarkoitukseni oli vertailla kahden eri kunnan välillä eroja ja miten he ovat saaneet tukea varhaiskasvatuksen opettajien työhön, mutta koska vastauksia oli vaikea saada, jouduin luopumaan tästä ja laajentamaan tutkimusta

useampaan kuntaan. Vertailu-ajatuksen takia päädyin laittamaan tutkimuslupaanomuksia kuntiin enkä esimerkiksi jakamaan kyselyä pelkästään Facebook-ryhmissä.

Varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmaan päädyin siksi, että heidän näkökulmansa tavoittaminen voisi antaa tulevaisuudessa tietoa siitä, miten tilapäistä suojelua tarvitsevien lasten tuloon varhaiskasvatukseen voitaisiin valmistautua ja mitä asioita tulisi ottaa huomioon. Olisi ollut mielenkiintoista selvittää myös perheiden ja lasten näkökulmaa, mutta siinä olisi ollut vaikea tavoittaa aitoa näkemystä kieliongelman takia.

4.5. Aineiston analyysi

Tutkimukseni analysoin sisällönanalyysin avulla. Valitsin sisällönanalyysin analyysitavaksi, koska sen avulla aineistoa kuvataan sanallisesti ja aineisto käy vuoropuhelua teorian kanssa (Eskola, 2018; Vilkka, 2021, s. 163). Sen tarkoituksena on tarkastella aineistoa kriittisesti sekä selkeyttää sitä (Eskola & Suoranta, 1998, s. 137; Hirsjärvi ym., 2009, s. 183). Analyysillä pyritään myös tuottamaan aiheesta uutta tietoa sekä löytämään moninaisuutta, kuten eroja ja samankaltaisuuksia (Eskola & Suoranta, 1998, s. 137, 139).

Aloitin aineiston analysoinnin koodaamisella. Koodaaminen tarkoittaa sitä, että aineisto pilkotaan osiin ja käydään läpi systemaattisesti (Eskola & Suoranta, 1998, s. 154). Koodasin vastaukset ensin eri väreillä niin, että merkitsin samalla värillä kaikki samaan aiheeseen liittyvät vastaukset ja sen jälkeen jaoin ne tiettyjen alaotsikoiden alle. Tämän avulla pystyin näkemään, minkälaisia teemoja aineistosta löytyy.

Koodaamisen jälkeen käytin työssäni teemoittelua. Teemoittelulla aineistosta pyritään nostamaan esiin tutkimusongelmaa avaavia teemoja ja keskeisiä aiheita (Eskola & Suoranta, 1998, s. 174–175). Eskola ja Suoranta kirjoittavat myös, että teemoittelussa näkyy teorian ja empirian vuorovaikutus. Koodaamisen jälkeen teemoittelin vastaukset kahdesti. Tein uusia alaotsikoita ja jaottelin

vastaukset uudelleen teemojen mukaan. Huomasin, että aineisto alkaa näyttämään erilaiselta toisen teemoittelukerran jälkeen.

Koodaamisen ja teemoittelun jälkeen vielä tyypittelin vastaukset. Tyypittelyssä aineisto ryhmitellään ryhmiksi sisältönsä mukaan ja tämä voi nostaa aineistoista esille samankaltaisuuksia (Eskola & Suoranta, 1998, s. 181). Eskola ja Suoranta jatkavat, että tyypittelyn avulla voidaan esimerkiksi yhdistellä vastauksia ja tehdä mahdollisimman yleinen tyyppi. Tyypittelin vastaukset kaksi kertaa ja molemmilla kerroilla sain aikaan erilaisia ryhmiä. Toisen kerran jälkeen aineisto sai lopullisen muotonsa ja sieltä alkoi löytymään enemmän samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia.

4.6. Eettiset ratkaisut

Eettisesti on tärkeää, että tarvittavat tutkimusluvut ovat hankittu ennen tutkimusaineiston keruun aloittamista (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2023, s. 13). Hainkin tutkimuslupia ennen aineiston keruuta ja ensiksi hain lupia kahdesta kunnasta, koska tarkoitukseni oli vertailla kahden eri kunnan välillä tutkimustuloksia. En kuitenkaan saanut kahdesta kunnasta riittävästi vastauksia, joten jouduin luopumaan ajatuksesta vertailla kuntia. Koska vastauksia ei tullut riittävästi, päädyin laittamaan tutkimuslupa-anomuksia useampaan kuntaan.

Tutkimuslupia hain tutkimukseeni kuusi. Osassa kunnissa riitti hakemus sähköpostitse, mutta toisiin kuntiin piti täyttää erillinen hakemus. Viidestä kunnasta sain lopulta tutkimusluvun. Yhdestä kunnasta en saanut sähköpostiini minkäänlaista vastausta. Yhdestä kunnasta en saanut tutkimusluvasta huolimatta yhtäkään vastausta tutkimukseeni. Vertailusta luopumisen vuoksi en olisi tarvinnut tutkimuslupia ollenkaan. Olisin voinut julkaista internet-kyselyni esimerkiksi vain sosiaalisessa mediassa, jolloin tutkimuslupia ei olisi tarvittu.

Osa vastauksista tuli tutkimuslupakunnista ja kuntien varhaiskasvatuksen opettajat saivat vapaaehtoisesti vastata kyselyyn. Eettisesti on tärkeää, että vastaaminen tutkimukseen perustuu vapaaehtoisuuteen ja että tämä on tuotu ilmi

vastaajille (Eskola & Suoranta, 1998, s. 56). Osa aineistoista taas tuli Facebookin kautta. Sosiaalisen median alustoilla olevaan kyselyyn voi vastata juuri ne, jotka haluavat (Valli & Perkkilä, 2015, s. 111). Internet-kyselyssä mainitsin, että vastaaminen on vapaaehtoista ja että vastaamalla kyselyyn henkilö antaa minulle luvan käyttää vastauksiaan osana tutkimustani.

Vapaaehtoisuuden lisäksi tutkimukseen vastattiin anonyymisti. Keräsin vastaajista vain tutkimuksen kannalta tarvittavia tietoja, en mitään ylimääräistä. Kaikissa tutkimuksen vaiheissa tulee vastaajien anonymiteettiä suojata (Eskola & Suoranta, 1998, s. 57). Koska tutkimus tapahtui internet-kyselyllä, on mahdotonta tunnistaa, kuka tutkimukseeni on vastannut. Minulla ei ole tästä syystä henkilökohtaista suhdetta vastaajiin. Tämä ei siis vääristä tutkimukseni luotettavuutta.

Anonymiteettiä on suojattu tässä työssä merkitsemällä suorissa lainauksissa vastaajat koodilla. Olen merkinnyt vastaajat koodilla V sekä numerolla, esimerkiksi V3. Näin ollen henkilötiedot eivät paljastu ulkopuolisille eikä vastaaja pysty tunnistamaan. Eettisyyteen kuuluu, että tutkija huolehtii siitä, ettei vastaajien henkilöllisyys paljastu ulkopuolisille (Eskola & Suoranta, 1998, s. 57).

Aineiston käsittelystä, säilyttämisestä ja käyttöoikeuksista tulee sopia ennen aineiston keruun aloittamista kaikkien kumppaneiden kesken (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2023, s. 13). Näistä kerrottiin tietosuojailmoituksessa, jonka lähetin tutkimuslupa-anomusten kanssa kuntiin ja jonka liitin linkkinä internet-kyselyn yhteyteen. Säilytin aineiston käyttäjätunnuksen ja salasanojen takana, jotta se on säilytetty ja suojattu asianmukaisesti. Salassapito, luottamuksellisuus ja vaitiolo ovat tärkeitä eettisiä näkökulmia (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2023, s. 13). Tästä syystä tutkimusaineistoa ei jaeta ulkopuolisille ja aineisto hävitetään asianmukaisesti tutkimuksen valmistumisen jälkeen.

Tutkimusaineiston analyysissä tulee välttää sepittämistä, vääristelyä ja plagiointia (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2023, s. 16–17). Tutkimuseettinen neuvottelukunta on todennut, että analyysissä tulee tulokseksi saada tulos, jota ei ole keksitty tai tekaistu. He myös mainitsevat, että toisten tekemiin tutkimuksiin tulee viitata asianmukaisesti. Omassa tutkimuksessani olen ottanut nämä

huomioon. Tutkimuksen tulos nousee saamastani aineistosta ja muiden tutkimuksiin olen viitannut asianmukaisesti.

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston luotettavuutta mitataan sillä, kuvaako aineisto juuri niitä asioita ja sitä ilmiötä, johon aineistolla on pyritty vastaamaan (Hakala, 2018). Tutkija voi lisätä tutkimuksensa luotettavuutta selostamalla tarkasti tekstissään mitä on tehnyt (Hirsjärvi ym., 2009, s. 232). Luotettavuus ja uskottavuus ovat vaarassa, mikäli tutkija ei kykene kuvailemaan ja selittämään tutkittua asiaa ymmärrettävästi tutkimuksen lukijoille (Eskola & Suoranta, 1998, s. 211; Vilkka, 2021, s. 131). Tutkijan tulee myös pystyä kuvaamaan ja perustelemaan tutkimusta koskevat valintansa (Vilkka, 2021, s. 197).

Tässä työssä luotettavuuteen olen pyrkinyt vastaamaan sillä, että selitän tarkasti, mitä olen tutkimuksessani tehnyt. Olen myös varmistanut, että tutkittavilta kysyttiin asioita, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiin. Aineiston analysoinnissa pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Olen myös perustellut valintojani ja kuvannut niitä yksityiskohtaisesti.

Laadullisen tutkimuksen toistettavuus on hyvä, mikäli toinenkin ihminen pystyy löytämään saman tulkinnan, jonka tutkija on tutkimuksensa perusteella esittänyt (Vilkka, 2021, s. 198). Vilka näkee, että tästä syystä tutkimus tulee avata ja kuvata puolueettomasti ja tarkasti tutkimukseen. Tässä tutkimuksessa olen pohtinut paljon toistettavuuden näkökulmaa. Olen pohtinut, löytäisikö toinenkin henkilö samat tulkinnat aineistostani kuin minäkin. Toistettavuutta olen pyrkinyt parantamaan kuvailemalla tarkasti tutkimustani ja sen tuloksia.

5. TULOKSET

Tutkimustulokset ovat jaoteltu alla tutkimuskysymysten mukaisiksi alaotsikoiksi. Ensin kerron mitä haasteita varhaiskasvatuksen opettajat ovat kokeneet työssään, kun lapsiryhmään on tullut ukrainalaistaustainen lapsi. Sen jälkeen kerron mitä apuvälineitä varhaiskasvatuksen opettajilla on ollut käytössä, mitä tukea he ovat saaneet ja minkälaista tukea he olisivat toivoneet.

5.1. Varhaiskasvatuksen opettajien kohtaamat haasteet työssä

Aineistosta työn haasteiksi nousivat kieliongelmat, kulttuurierot ja erityisen tuen saamisen vaikeus. Lisäksi varhaiskasvatuksen resurssitekijät, työhyvinvointi sekä vaikutukset lapsiryhmään näkyivät vastauksissa haasteina.

5.1.1. Kieliongelmat työn haasteena

Kaikki tutkimukseen vastanneet varhaiskasvatuksen opettajat pitivät kieliongelmia haasteena työssään. Yhteisen kielen puuttuminen niin lasten kuin vanhempienkin kanssa on tehnyt työstä haastavaa. Jotkut opettajat mainitsivat myös, että lasten välinen kommunikointi on ollut vaikeaa.

Kommunikointi on tapahtunut ilmeiden, eleiden, englannin kielen kuin kääntäjäsovellustenkin avulla. Lähes puolet vastaajista kertoo, että erilaisten kääntäjäsovellusten käyttö varhaiskasvatuksessa on ollut haastavaa, koska varhaiskasvattajat eivät ole voineet olla varmoja, miten sovellus kääntää asian. Se on aiheuttanut väärinkäsityksiä kasvattajien ja vanhempien välillä. Yksi varhaiskasvatuksen opettaja mainitsi, että lapset eivät ole halunneet käyttää kääntäjää ja yksi vastaaja mainitsi sen olevan hankala käyttää lasten kanssa.

[...] Yhteinen kommunikaatiokieli on puuttunut joidenkin perheiden kanssa. Perheessä ei osata englantia, joten joudutaan käyttämään suomen ja ukrainan välisessä kommunikaatiossa kääntäjää. Toisinaan kääntäjän kautta olemme päässeet eteenpäin asioiden hoitamisessa, mutta on myös sattunut väärinymmärryksiä. Lasten kanssa kääntäjää on vaikea käyttää. Kielenkehityksen ongelmat vaikeuttavat erityisen paljon kääntäjää käytettäessä, koska puuttuvat kirjaimet ja niiden korvautuminen toisilla äänneillä puheessa luovat epäloogisia käännoiksi. [...] (V6)

Kommunikoinnissa on lisäksi ollut haasteena kolmen opettajan mukaan se, että heillä ei ole ollut tiedossa lasten äidinkieltä. Vastaja 9 mainitseekin, että: ”Yllätys oli, että suurin osa lapsista puhuu kotikielenä venäjää ei ukrainaa ja eivät välttämättä edes kunnolla ymmärrä ukrainaa.”

5.1.2. Kulttuurierot työn haasteena

Kielen lisäksi kulttuurierot ovat olleet haastavia varhaiskasvatuksen arjessa. Moni varhaiskasvatuksen opettajista kertoo jonkinlaisista kulttuurieroista. Joku opettajista oli törmännyt siihen, että suomalaisilla on ollut ennakkoluuloja ukrainalaisia kohtaan. Kulttuurierot ovat pääasiassa koskeneet suomalaisen ja ukrainalaisen kulttuurin eroavaisuuksia. Kulttuurierot ovat näkyneet esimerkiksi erilaisina kasvatustottumuksina, oppimistapoina, käytöstapoina sekä ulkoilutottumuksina.

Erilaiset aikakäsitykset ovat myös olleet muutamalla opettajalla haasteena. Yksi opettaja mainitsee, että lapsilla on paljon poissaoloja. Vastaja 9 kertoo, että: ”Perheiden motivaatiossa sopeutua suomalaiseen yhteiskuntaan paljon eroja ja näkyy esim. Siinä kannustetaanko lapsia oppimaan suomen kieltä.” Vastaja 16 taas kertoo, että: ”Aina ei voi lähteä retkille kuten suunniteltu jos lasta ei ole tuotu ajoissa.”

Ukrainalaisten perheiden välillä on ollut ristiriitoja, jotka ovat heijastuneet varhaiskasvatukseen. Ristiriidat ovat johtuneet siitä, että osa perheistä on tullut

Ukrainan itäosista ja osa länsiosista. Perheillä on ollut vaikeuksia hyväksyä toisiaan. Tämä on näkynyt joidenkin varhaiskasvatuksen opettajien työssä.

[...] Lasten perheet ovat olleet hankalia kohdata, heillä on ollut keskinäisiä riitoja (toiset ovat olleet venäjää puhuvia ja toiset vain ukrainaa puhuvia) mitkä ovat vaikuttaneet myös lapsiin. Lapset ovat sadatelleet toisilleen ja heidän riitojen selvittely on ollut vaikeaa, koska perheet eivät hyväksy toisiaan. [...] (V5)

5.1.3. Resurssitekijät työn haasteena

Joissakin lapsiryhmissä ukrainalaistaustaisen lapsen tulo on huomioitu esimerkiksi lisäämällä ryhmän henkilökuntaa, mutta kaikissa lapsiryhmissä ukrainalaislapsen tuloa ryhmään ei ole huomioitu. Seitsemän opettajaa mainitsee jonkin epäkohdan, joka liittyy lapsen sijoittamiseen ryhmään. Yksi opettaja mainitsee, että lapset ovat aloittaneet parin päivän varoitusajalla ja yksi mainitsee, miten lapsen aloittaessa hoidon hän vie täysin yhden aikuisen ajan. Ryhmiä on painutettu isoiksi ja lapsia on sijoitettu ryhmään kesäpäivystyksen aikana, jolloin paikalla ei ole ollut vakituista henkilökuntaa.

Kahden opettajan mielestä ei ole ollut hyvä ratkaisu, että samaan ryhmään on sijoitettu useampi ukrainalaislapsi. Esimerkiksi vastaaja 7 mainitsee, että: "Kaikki [kunnan nimi] tulleet ukrainalaiset esikoululaiset sijoitettiin samaan ryhmään, ei hyvä idea. Tukitoimet eivät heille olleet riittäviä." Jotkut opettajat mainitsevat, että ukrainalaiset ovat olleet tiiviisti oma ryhmänsä, eikä heitä ole saatu ystäväystymään suomalaisten lasten kanssa.

Kaksi kolmasosaa opettajista mainitsee jonkin seikan, miten työmäärä on lisääntynyt, kun ryhmään on tullut ukrainalaistaustaisia lapsia. Lisätyötä on tullut kommunikoinnista, vanhempien kanssa tehtävästä yhteistyöstä, tukikuvien etsimisestä, käyttäytymisen haasteista, valmistavan ja S2-opetuksen suunnittelusta ja toteutuksesta, pedagogiikan suunnittelusta ja toteutuksesta (esimerkiksi

pienryhmien kokoonpanot, tuokioiden suunnittelu) sekä materiaalien etsimisestä ja valmistelusta. Vastaja 18 kertoo: ”Piti miettiä miten jaamme lapset pienryhmiin, että arki sujuu. [...] Kokeilimme monia keinoja helpottaa lapsen arkea ja kuljimme siinä hänen mieltymystensä mukaisesti. Kasvatti paljon empaattisuutta ja pysähtymistä hetkeen.”

5.1.4. Lasten erityistarpeet sekä erityisen tuen saamisen haasteet

Muutama opettaja tuo esiin ukrainalaistaustaisten lasten käyttäytymishaasteet: he ovat olleet vilkkaita, omaehtoisia, aggressiivisia ja uhmakkaita. Osa opettajista kertoo, että arjen rutiinit eivät ole välttämättä sujuneet suunnitellusti. Yksi opettaja tuo lisäksi esille sen, että ukrainalaistaustaisista lapsista monella on ollut esimerkiksi kielen kehityksen viivettä ja keskittymisvaikeuksia. Osa opettajista arveli, että erilaiset käyttäytymishaasteet voisivat johtua sotatraumoista tai ukrainalaisten erilaisesta temperamentista ja kulttuurieroista.

Neljä varhaiskasvatuksen opettajaa mainitsee lasten ja perheiden kohtaamista traumoista. Nämä opettajat kokevat, että heillä ei ole ollut riittävästi tietoa siitä, mitä lapset ja perheet ovat kohdanneet paetessaan kotimaastaan. Yksi opettaja kertoo haasteista lohduttaa lapsia ja että lapset eivät ole saaneet tukea traumoihin.

Kaksi opettaja kertoo, miten ukrainalaistaustaisille lapsille on ollut vaikeaa saada erityistä tukea. Vastaja 8 kertoo, että: ”Esimerkiksi kun lapsilla on ilmennyt tuen tarvetta, ei voitu hakea tehostettua tukea, koska lapsilla ei ole kotikuntana [kunnan nimi]. Emme siis saaneet lapsille mitään tukiresursseja.” Vastaja 9 toi myös esiin, että: ”Lapset ovat väsyneitä, koska monet heistä käyvät iltaisin etäkoulua ukraina.”

5.1.5. Työn haasteena työhyvinvointi sekä vaikutukset lapsiryhmään

Puolet opettajista mainitsee, että heidän työstään on tullut kuormittavampaa, stressaavampaa, voimia vievää ja he kokevat riittämättömyyden tunteita, kun lapsiryhmään on sijoitettu ukrainalaistaustainen lapsi. Vastaja 6 kertoo, että: "Riittämättömyyden tunne tulee välillä todella vahvasti esiin. Lapsi on integroitu ryhmiin 'koittakaa pärjätä' -meiningillä." Lapsiryhmän arjen järjestäminen, vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö, riitojen ratkominen sekä kieli- ja kulttuurihaasteet ovat aiheuttaneet opettajille kuin koko kasvatusyhteisölle näitä tuntemuksia.

Puolet vastaajista tuo esille sen, että ukrainalaistaustaisen lapsen tuleminen ryhmään on vaikuttanut jollain tavalla negatiivisesti lapsiryhmään. Arki on välillä ollut kaoottista ja levottomuus on lisääntynyt lapsiryhmässä. Kolme vastaajaa kertoo, ettei ukrainalaislasten tulo ole vaikuttanut juurikaan heidän työhönsä, koska heidän ryhmässään on ollut ennestäänkin jo tuen tarvitsijoita sekä S2-lapsia.

Toisaalta osa opettajista kertoo, että heillä on ollut myös ilon aiheita ukrainalaistaustaisesta lapsesta lapsiryhmässä. Esimerkiksi vastaja 3 kertoo, että: "Erilainen kulttuuri ja kieli tuonut rikkautta ryhmään." Lisäksi osa opettajista tuo ilmi, että arki ukrainalaistaustaisten lasten kanssa on sujunut hyvin, yhteistyö vanhempien kanssa on ollut sujuvaa, lapset ovat avoimia ja vastaanottavaisia ja he ovat oppineet paljon. Lapset ovat myös sopeutuneet nopeasti varhaiskasvatuksen arkeen.

5.2. Varhaiskasvatuksen opettajien tukeminen työssään

Varhaiskasvatuksen opettajat kertovat, että heidän saamansa tuki työlleen on ollut vaihtelevaa. Opettajilla on ollut hyvin apuvälineitä käytössä työnsä tueksi. Monet opettajat kuitenkin olisivat kaivanneet enemmän tukea työhönsä.

5.2.1. Varhaiskasvatuksen opettajien saama tuki

Kahdeksan vastaajaa kertoo saaneensa ryhmään jonkinlaisen erityisjärjestelyn ukrainalaistaustaista lasta varten. Tällainen erityisjärjestely on ollut joko avustaja, ylimääräinen työntekijä, lapset kahden paikalla puoli vuotta tai pienennetty lapsiryhmä. Yhteensä kymmenen vastaajaa kertoi, etteivät he saaneet työnsä tukeksi minkäänlaista erityisjärjestelyä tai he eivät maininneet tutkimuksessa sellaista saaneensa.

Viidellä vastaajalla on ollut käytössään joku henkilö, joka on osannut auttaa kieliongelmiensa kanssa. Kahdessa päiväkodissa on ollut ukrainalaistaustainen henkilö, joka on osannut auttaa kieliongelmissa. Tulkkipalveluita on saanut käyttöönsä lähes jokainen kyselyyn vastanneista varhaiskasvatuksen opettajista. Eniten tulkin apua on saatu tutustumiskäynneille sekä varhaiskasvatuskeskusteluihin. Vastaaja 4 kertoo näin: ”Talossamme on töissä ukrainalaistaustainen henkilö, joka osaa myös melko hyvin suomea. Olemme käyttäneet häntä tulkkina esimerkiksi tutustumiskäynneillä. Vasu-keskusteluissa olemme käyttäneet puhelintulkkiausta.”

Kahdeksan opettajaa kertoo saaneensa tukea työhönsä omalta tiimiltään ja kollegoilta. Puolet vastaajista kuitenkin kokee, etteivät he ole saaneet minkäänlaista tukea työhönsä, kun ryhmään on tullut ukrainalaistaustainen lapsi. Kolme vastaajaa kertoo saaneensa tukea maahanmuuttokoordinaattorilta. Yksi vastaaja kertoo saaneensa tukea vastaanottokeskuksesta ja kaksi vastaajaa mainitsee, etteivät ole saaneet sieltä mitään tukea. Kolme vastaajista sanoi saaneensa jotain tukea varhaiskasvatuksen erityisopettajalta tai S2-opettajalta, seitsemän vastaajaa oli taas saanut paljon tukea erityisopettajilta tai S2-opettajilta. Yksi vastaaja, vastaaja 17, kertoo, että: ”Veo ei osallistunut näiden lasten asioihin mitenkään.” Kolme vastaajaa kokee saaneensa esimieheltä tukea, kaksi vastaajaa taas kokee saaneensa hyvin heikosti tukea esihenkilöltä.

Esihenkilö on tuonut lapsen tiedoista niin paljon kuin mahdollista ryhmän aikuisten tietoon. Ryhmän aikuiset ovat toimineet tiiminä ja tuki on ollut vahvaa. Myös erityisopettaja on ollut tiimin tukena ja antanut neuvoja toimintaamme. Vastaanottokeskus oli aluksi mukana, mutta jättäytyi melko pian kuvioista pois. (V11)

5.2.2. Apuvälineiden käyttö

Yhtä vastaajaa lukuun ottamatta kaikki varhaiskasvatuksen opettajat kertoivat käyttäneensä apuna Google-kääntäjää tai muuta kääntäjäsovellusta. Tukiviittomia on ollut käytössä kahdeksalla opettajalla. Jokainen opettaja kertoi käyttäneensä kuvia apuvälineenä ukrainalaistaustaisen lapsen kanssa kommunikointiin. Kuvat olivat yhdelle opettajalle jopa ainoa keino kommunikoida lapsen kanssa, koska hänen ryhmässään ukrainalaistaustainen lapsi oli ollut 1-vuotias. Muina apuvälineinä opettajilla on ollut englannin kieli, eleet, ilmeet, pikapiirtäminen, toisen lapsen tulkkausapu, kuvitettu reissuvihko, venäjänkielen- tai ukrainankielentaitoinen työntekijä, mallintaminen sekä kädestä pitäen ohjaaminen.

14 varhaiskasvatuksen opettajaa koki, että heille eniten hyötyä ja tukea omaan työhönsä antoi ukrainan kielen taitoinen henkilö. Tällainen henkilö oli ollut korvaamaton apu niin lapsiryhmässä kuin vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Opettajat mainitsivat tärkeäksi ukrainan kielen taitoiseksi henkilöksi päiväkodissa olleet ukrainaa puhuvat henkilöt sekä tulkit.

[...] Talossa työskentelevä ukrainaa osaava henkilö on ollut tärkeä, kun lasten kanssa on tullut tilanteita, että heillä on jokin hätänä, mutta emme ymmärrä mikä. Silloin olemme kutsuneet paikalle toisessa ryhmässä työskentelevän kieltä osaavan henkilön, joka on osannut kertoa mikä lapsella on hätänä. [...] (V4)

Työyhteisön sisältä tullut tuki on ollut tärkeää viidelle varhaiskasvatuksen opettajalle. Tuki on voinut olla lisäresurssi, tiimi tai erityisopettajan tuki. Apuvälineistä tärkeimmiksi opettajat ovat kokeneet tukiviittomat, kuvat, kääntäjäsovellukset, elekielen, ilmeet ja pikapiirtämisen.

5.2.3. Minkälaista tukea opettajat olisivat toivoneet työhönsä?

Lähes kaikki varhaiskasvatuksen opettajat olisivat toivoneet, että varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyviä asioita olisi otettu paremmin huomioon, kun lapsiryhmään sijoitettiin ukrainalaistaustainen lapsi. He olisivat toivoneet avustajaa, ryhmäkoon pienentämistä, lapsen sijoittamista kahden paikalle, opettajan tai hoitajan saamista lapsiryhmään sekä oman ryhmän muodostamista ukrainalaislapsille. Vastaaja 11 kertoo näin: "Tilanne olisi ollut helpompi, ehkä, jos olisi pystytty ennakoimaan tämä tilanne. Lisäresursseja olisi ollut hyvä saada, koko ajaksi. Nyt nämä lapset menevät siinä, muun ryhmän 'sivussa', vaikka he vaativat paljon huomiota."

Kieleen liittyvät asiat olivat myös opettajien mielestä sellaisia, jotka olisivat pitänyt ottaa paremmin huomioon ukrainalaislapsille varhaiskasvatusta järjestettäessä. Kaksi kolmasosaa vastaajista mainitsee, että olisivat toivoneet enemmän ukrainan kielen taitoisen henkilön apua. He olisivat toivoneet lapsiryhmään tällaista henkilöä esimerkiksi avustajaksi tai he olisivat kaivanneet tulkkausta esimerkiksi yhteistyössä vanhempien kanssa.

[...] Ukrainan tai venäjän kielen taitoinen avustaja ryhmiin/päiväkotiin, jossa on lapsia Ukrainasta. Vaikka suomen kielen oppiminen on kotoutumisessa ensiarvoista, niin myös ymmärretyksi tuleminen alkuvaiheessa ja tuo lapselle turvaa ja auttaa pääsemään ryhmään mukaan. (V6)

Kymmenen varhaiskasvatuksen opettajaa olisivat toivoneet enemmän tietoa työnsä tueksi. He olisivat tarvinneet etukäteen tietoa niin lapsen ja perheen lähtökohdista, kulttuurieroista kuin Ukrainan kansan kahtia jakaantumisesta ukrainalaisiin ja venäläisiin. Tietoa olisi kaivattu myös siitä, miten ukrainalaislasten terveydenhuolto- ja neuvolapalvelut sekä erityisen tuen tarpeisiin vastaaminen järjestetään. Yksi opettaja olisi toivonut saavansa lisäkoulutusta siitä, miten traumaattiset kokemukset vaikuttavat lapseen ja miten näihin voidaan vastata varhaiskasvatuksen arjessa.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tai S2-opettajan tukea työhönsä olisi kaivannut viisi varhaiskasvatuksen opettajaa. Osa opettajista olisivat toivoneet myös päiväkodin johtajan, perheneuvolan, maahanmuuttokoordinaattorin, vastaanottokeskuksen tai ylipäätään ukrainalaisperheiden asioista tietävän tahon tukea. Lisäksi muutamalla opettajalla on ollut epätietoisuutta siitä, mistä apua ja tukea lapsille ja oman työnsä tueksi voi saada. Osa opettajista, varsinkin esiopetusikäisten opettajista, toivoivat tukea S2-opetukseen.

Perehdyttämistä! Kaikkein tärkeintä olisi, että kunnassa olisi joku, joka tietäisi asioista ja kävisi vaikka kasvotusten kanssamme keskustelussa/esittäytymässä. Olisi joku, jonka puoleen voisimme kääntyä ja meillä olisi selkeästi listattuna nimet ja vastualueet. Loppukeväästä minuleikin lopulta ilmeni, keneltä täällä olisimme voineet saada apuja: kaupungin oma työntekijä ja vastaanottokeskuksen ihmiset. Kun kesken lukuvuoden sijoitetaan lapsia, niin siinä ei ehdi paneutua asioihin riittävästi. (V17)

Neljä varhaiskasvatuksen opettajaa olisi kaivannut valmista materiaalia työnsä tueksi ja kuusi opettajaa enemmän aikaa suunnitella ja valmistella toimintaa, perehtyä asioihin sekä keskustella perheen kanssa. Materiaaleja olisi tarvittu ukrainan ja venäjän kielillä sekä valmiita kuvatukia.

6. POHDINTA

Tutkimuksen tavoitteena oli tutkia varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia siitä, minkälaisia haasteita he ovat työssään kohdanneet, kun lapsiryhmään on tullut ukrainalaistaustainen lapsi sekä minkälaista tukea varhaiskasvatuksen opettajat ovat saaneet tällaisessa tilanteessa työhönsä. Tutkimukseeni vastasi yhteensä 18 varhaiskasvatuksen opettajaa.

6.1. Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Ennako-oletusteni mukaisesti varhaiskasvatuksen opettajat pitivät yhteisen kielen puutetta suurimpana haasteena ukrainalaistaustaisen lapsen ja perheen kanssa. On hienoa, että lähes kaikki opettajat olivat saaneet edes jonkinlaista apua esimerkiksi tulkilta näiden ongelmien helpottamiseksi. Vain harva opettaja kertoi, että heillä oli ollut koko ajan käytössä lapsiryhmässä ukrainan tai venäjän kielen taitoinen henkilö, vaikka Euroopan Komissio ja OECD ovat suosittaneet, että lapsiryhmään olisi hyvä palkata henkilöitä, jotka ovat ukrainan tai venäjän kielen taitoisia (European Commission, 2022, s. 10; OECD, 2023, s. 25). Varhaiskasvatuksen opettajat olisivat toivoneet enemmän ukrainan tai venäjän kielen taitoisen henkilön apua työhönsä.

Yhteistä kieltä varhaiskasvatuksen opettajat ovat etsineet puhutusta kielestä kääntäjäsovelluksen avulla tai englannin kielestä. Hurley ja muut (2011, s. 163) kirjoittavat, että kuvat helpottavat kommunikointia ja tukiviittomien avulla myös lapset pystyvät kommunikoimaan keskenään. Myös opettajat ovat nähneet kuvat ja tukiviittomat hyödyllisiksi välineiksi toimiessaan lasten kanssa. Tulkien ja kääntäjäsovellusten käyttö on ollut haasteellista, koska aina ei voi olla varma, kuinka asia käännetään. Tämä on myös aiheuttanut väärinkäsityksiä. Tutkimuksessani ei käynyt ilmi kuinka paljon tulkkeja on otettu esimerkiksi tulkkipalveluista ja kuinka paljon tulkkeina on käytetty muita ukrainan tai venäjän kielen taitoisia henkilöitä. Uskoisin, että tulkkauksen ammattilaisten käännökset ovat luotettavia ja käännökset ovat hoituneet kuten pitää.

Varhaiskasvatuksen opettajat olisivat toivoneet enemmän erilaista tietoa työnsä tueksi, kuten tietoa lapsesta ja perheestä sekä kulttuurieroista. Osa vastaajista kertoo, että heillä ei ollut juurikaan tietoa lapsesta, kun hän aloitti varhaiskasvatuksen. Osalla opettajista ei ollut tietoa edes lapsen äidinkielestä. Mihajlovic ja muut (2022, s. 66) kirjoittavat, että olisi tärkeää, että varhaiskasvatuksen henkilöstöllä olisi tietoa lapsesta sekä hänen taustastaan ja kokemuksistaan etukäteen, jotta varhaiskasvatuksessa voidaan huomioida lapset yksilöllisesti. Tutkimuksessani näkyy, että ukrainalaiset tulivat nopealla aikataululla varhaiskasvatukseen sekä se, että kukaan ei tiennyt, mitä tapahtuu. Valmistautuminen oli heikkoa. Varhaiskasvatuksen opettajilla ei ollut riittävästi valmiuksia kysyä perheiltä oikeita kysymyksiä eikä heillä ollut tietoa Ukrainan kahtia jakautuneesta kansasta. Kuka tai mikä taho voisi olla tulevaisuudessa se, joka ottaisi vastuun jakaa tietoa tilapäistä suojelua tarvitsevien henkilöiden kulttuurista ja taustoista? Mikä voisi olla sellainen taho, joka selvittäisi perheen tilanteen kokonaisvaltaisesti, kun he ovat saapuneet Suomeen?

Jotkut opettajista myös kertoivat lasten käyttäytymisongelmista sekä sotatraumoista, joista olisi hyvä ollut saada tietoa. Myös aiemmassa tutkimuksessa Busch ja muut (2018, s. 7–8) ovat huomanneet, että lasten traumat voivat purkautua käyttäytymisongelmina, ahdistuneisuutena ja vihana. Osa opettajien kohtaamista haasteista lasten kanssa voi selittyä traumailla. Olisi tärkeää, että opettajilla olisi tarvittavat valmiudet tunnistaa, mitkä haasteet johtuvat sotatraumoista ja mitkä haasteet ovat sellaisia, jotka johtuvat muista käyttäytymisongelmista. Varhaiskasvatuksen opettajat olisivat ehkä tarvinneet lisäkoulutusta sotatraumojen tunnistamisesta, vaikka itse he eivät tutkimuksessaan tuoneet ilmi suoranaisesti lisäkoulutuksen tarvetta.

Minua yllättikin tutkimuksessani se, että vain yksi varhaiskasvatuksen opettaja toi esiin tarpeen lisäkoulutukselle. Kuitenkin aiemmissa tutkimuksissa lisäkoulutus on nähty tarpeellisena. Esimerkiksi Khansa & Bahous (2018, s. 284) puhuvat lisäkoulutuksen merkityksestä, samoin Essomba (2017, s. 216) kirjoittaa,

miten kasvattajille tulisi järjestää lisäkoulutusta siitä, minkälaista on opettaa pakolaislapsia. Tutkimuksessani näkyy se, että opettajat kokevat, että heillä on riittävät valmiudet opettaa ja kasvattaa pakolaistaustaisia lapsia.

Euroopan Komissio on suositellut, että ukrainalaislapsia varten varhaiskasvatukseen tulisi rekrytoida lisähenkilöstöä (European Commission, 2022, s. 10). Tutkimukseni mukaan kunnissa on ollut hyvin vaihtelevia käytäntöjä siitä, miten ukrainalaistaustaiset lapset huomioidaan lapsiryhmässä. Vain alle puolet vastaajista kertoi, että lapsiryhmässä on ollut käytössä jokin erityisjärjestely, kuten lisähenkilökuntaa tai pienennetty lapsiryhmä. Tutkimuksessani ei kuitenkaan käy ilmi se, ovatko kaikki nämä lisäjärjestelyt olleet käytössä jo ennen ukrainalaistaustaisen lapsen saapumista ryhmään vai onko järjestely tehty vasta lapsen tultua ryhmään. Aiemmassa tutkimuksessa on huomattu, että rakenteelliset ongelmat ovat olleet pakolaistaustaisten lasten varhaiskasvatuksen haasteena (Busch, ym., 2018, s. 8). Tutkimukseni puoltaa tätä näkemystä, koska vain harvassa lapsiryhmässä on tehty lisäresursointia ja järjestelyjä ukrainalaislapsia varten. Kuitenkin lähes kaikki varhaiskasvatuksen opettajat olisivat toivoneet, että he olisivat saaneet lapsiryhmään lisäresursseja.

Varhaiskasvatuksen opettajien vastausten perusteella minulle tulee näkemys, että ukrainalaistaustaiset lapset ovat pääasiassa sijoitettu ryhmiin ajatuksella, että he sulautuvat sinne samoin kuin suomalaisetkin lapset eivätkä tarvitse mitään lisäjärjestelyjä. Kuitenkin kaikki tutkimukseeni vastanneet kertoivat jonkinlaisista kieliongelmistä ukrainalaistaustaisten lasten kanssa ja monet kertovat muistakin haasteista, kuten kulttuurieroista, lasten traumaista, käyttäytymisongelmista ja erityisen tuen tarpeesta. Parmigiani ja muut (2023, s. 8) kirjoittavat, että ukrainalaislasten kanssa työskentely on ollut niin erityistä ja poikkeuksellista, että heidän kanssaan työskentely on vaatinut erilaisia menetelmiä, kuin muiden pakolaislasten kanssa työskentely. Myös Busch ja muut (2018, s. 2) ovat todenneet, että pakolaislapset eivät integroidu varhaiskasvatukseen ilman lisäjärjestelyjä. Mielestäni olisi ollut tärkeää niin laadukkaan varhaiskasvatuksen kuin varhaiskasvatuksen opettajien ja muun henkilöstön työhyvinvoinnin kannalta, että ryhmiin olisi palkattu lisää henkilöstöä ukrainalaistaustaisen lapsen

tullessa sinne. Jokaisella lapsella on oikeus laadukkaaseen varhaiskasvatukseen ja hyvän alun saaminen ukrainalaistaustaiselle lapselle Suomessa, on ensiarvoisen tärkeää.

Varhaiskasvatuksen opettajat kertoivat tutkimuksessani lisääntyneestä työmäärästä ja stressistä, ajan puutteesta sekä riittämättömyyden tunteista. Tämä mielestäni kertoo siitä, että varhaiskasvatuksen opettajat eivät ole saaneet tukea ja lisäresursseja, kun lapsiryhmään on sijoitettu ukrainalaistaustainen lapsi. Varhaiskasvatuksen opettajien tulisi toteuttaa laadukasta ja lasten tarpeista lähtöisin olevaa pedagogiikkaa ilman, että siihen annetaan mitään tukea. Ei voi olettaa, että ryhmään sijoitetaan erityistarpeinen lapsi ja varhaiskasvatuksen opettajat selviytyvät työstään ilman erityisjärjestelyjä. Kuten Kangas ja muut (2022, s. 75) ovat omassa tutkimuksessaan huomanneet, varhaiskasvatusta tehostetaan ilman lisäresursseja ja työntekijät joutuvat tekemään entistä haastavampaa ja laadukkaampaa työtä. Valitettavasti oma tutkimukseni puoltaa tätä näkemystä.

Varhaiskasvatuksessa olisi tärkeää tietää, kuka hoitaa tilapäistä suojelua tarvitsevan lapsen asioita ja missä. Suomalaisen lapsen kohdalla varhaiskasvatuksessa on selvät linjaukset ja toimintatavat, minne ollaan huolen ilmaantuessa yhteydessä. Ukrainalaislapset ovat jääneet jonnekin välimaastoon, jossa heidän asiansa eivät kuulu kenellekään. Ja jos kuuluvat, niin kukaan ei tiedä, että kenelle. Ukrainalaislasten sosiaali- ja terveyspalvelujen hoitamisesta varsinkin on ollut varhaiskasvatuksen opettajilla epäselvyyttä. Opettajat eivät ole tienneet, minne ottaa yhteyttä lasten asioissa. Monialainen yhteistyö nähdään tärkeänä ja esimerkiksi Busch ja muut (2018, s. 8) kirjoittavat, miten pakolaisten kanssa tehtävä yhteistyö tulee olla tiivistä ja moniammatillista. Opetushallitus (2023d) peräänkuuluttaa moniammatillista yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa ukrainalaislasten tukemiseksi. Varhaiskasvatuksen opettajat ovat jääneet kuitenkin yksin ukrainalaislasten asioiden hoitamisessa, koska kunnat ja hyvinvointialueet eivät hoida heidän asioitaan, koska ukrainalaisilla ei ole kotikuntaa Suomessa, eivätkä opettajat ole saaneet muualtakaan tukea lapsille.

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (17.6.2011/746, §13) sanoo, että vastaanottokeskuksen tehtävänä on esimerkiksi järjestää tilapäistä suojelua tarvitsevan henkilön sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelut. Kuitenkaan varhaiskasvatuksen opettajilla ei ole ollut tietoa tästä. Oma kokemukseni on, että vastaanottokeskus pystyi hoitamaan näitä tehtäviä vain silloin, kun muut tahot olivat neuvottomia. Vasta äärimmäisessä hädässä oli mahdollista saada apua ja tukea ukrainalais-taustaiselle lapselle. Oman kokemukseni myötä en yllättynyt siitä, että vain yksi vastaaja kertoi saaneensa tukea vastaanottokeskuksesta. Ahvenainen ja muut (2023, s. 11, 38) kertovat, että Ukrainan kriisin alettua viranomaisten yhteistyö on ollut heikkoa. He myös kertovat, että kriisin aluksi vastaanottokeskuksissa oli pula osaavasta henkilökunnasta, mikä vaikutti siihen, että vastaanottokeskukset eivät pystyneet toteuttamaan perustyötään toivotulla tavalla.

Osa varhaiskasvatuksen opettajista olisivat toivoneet enemmän tukea varhaiskasvatuksen erityisopettajalta tai S2-opettajalta, mutta toisaalta osa opettajista koki saaneensa heiltä tukea. Hurley (2013, s. 51, 55) näkee, että pakolaislapsille on vaikea saada tukea ja heille on tarjolla vain vähän erityisopetuksen palveluita. Toisaalta taas Junttilan ja kumppaneiden (2020, s. 10, 19) tekemän tutkimuksen mukaan Suomessa jotkin kunnat ovat tarjonneet turvapaikkaa hakeville lapsille varhaiserityiskasvatuksen palveluita. Nämä erilaiset näkemykset näkyvät myös tutkimuksessani. Kunnilla näyttää olevan hyvin erilaisia linjauksia siitä, kuuluuko esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelut ukrainalaistaustaisille lapsille vai ei.

Ylipäätään varhaiskasvatuksen opettajat olisivat tarvinneet enemmän tukea työhönsä. Tutkimukseni vastauksista näkyy, että opettajat ovat saaneet tukea hajanaisesti ja osa kokee, ettei ole saanut työhönsä tukea mistään. Opettajien vastauksissa ei näy yhtenäistä linjaa sille, mistä he ovat tukea saaneet. Tuen saaminen on ollut hyvin paljon riippuvaista monista eri tekijöistä.

6.2. Tutkimuksen arviointi

Mielestäni tekemäni tutkimus kuvaa niitä asioita ja sitä ilmiötä, johon sillä on pyritty vastaamaan. Tutkimukseni teki näkyväksi varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia haasteista, kun ryhmään on tullut ukrainalaistaustainen lapsi. Tutkimus myös näytti, mitä apuvälineitä ja tukimuotoja varhaiskasvatuksen opettajilla on ollut käytössään, ja mitä tukea he olisivat toivoneet työhönsä. Koen, että tämän tutkimuksen tulokset kertovat oikeasta varhaiskasvatuksen arjesta ukrainalaistaustaisten lasten kanssa ja tulosten avulla vastaavaan pakolaiskriisiin voidaan tulevaisuudessa valmistautua paremmin. Tulokset mielestäni näyttävät sen, missä varhaiskasvatuksessa on vielä kehitettävää pakolaislasten saapuessa lapsiryhmään.

Kerron työssäni tarkasti tutkimuksen toteuttamisesta. Tämä lisää työni luotettavuutta. Luotettavuutta voi heikentää se, että en pysty kuvailemaan ja selittämään tutkittua asiaa riittävän ymmärrettävästi. Aihe on itselleni selvä ja tuttu, joka voi vaikuttaa siihen, etten osaa selittää sitä riittävän yksinkertaisesti ja ymmärrettävästi työssäni.

Työn toistettavuuden uskon olevan hyvä. Jos joku toinen tutkija lukisi aineiston, hän päätyisi pääosin samanlaisiin tuloksiin, kuin minäkin. Toisaalta tutkimuksessa voi olla kohtia, joita toinen tutkija pitäisi merkityksellisinä ja minä en. Toistettavuutta lisää se, että tutkimus on avattu ja kuvattu tarkasti. Aihe on itselleni tuttu ja merkityksellinen, joten se voi vääristää käsitystäni siitä, miten luen aineistoa ja miten kuvailen sitä. Aineistoa olen lukenut moneen kertaan, koska pelkään, että minulta jää jotain oleellista pois tai en huomaa sitä kirjoittaa tutkimukseen.

Puolueettomuutta olen myös pohtinut, jotta tutkimuksessa tulee oikeasti varhaiskasvatuksen opettajien kokemukset näkyviksi. Varsinkin, kun itsellä on kokemusta ukrainalaistaustaisten lasten ja perheiden kanssa toimimisesta, niin on tärkeää, ettei oma kokemukseni nouse tärkeämmäksi, kuin tutkimukseeni osallistuneiden varhaiskasvatuksen opettajien kokemukset.

6.3. Jatkotutkimus ja käytännön sovellukset

Jatkotutkimusideoita olisi varmasti monia, koska aihe on melko tuore eikä tutkimusta ole vielä ehditty tehdä paljoa. Suomalaista tutkimusta pakolaistaustaisista lapsista on myös vähän. Oman tutkimukseni näkökulma oli haasteissa ja tuen saamisessa. Näitä voisi syventää esimerkiksi niin, että minkälaista tukea varhaiskasvatuksen opettajat ovat saaneet konkreettisesti. Tutkimusta voisi tehdä myös siitä, että missä asioissa on onnistuttu ja mitkä asiat ovat toimineet, kun ryhmään on tullut ukrainalaistaustainen lapsi.

Itseä kiinnostaisi jatkossa se, miten monialaista yhteistyötä voisi kehittää varhaiskasvatuksen ja maahanmuuttopalveluiden välillä. Miten tieto saataisiin kulkemaan eri toimijoiden välillä ja miten tilapäistä suojelua tarvitsevat henkilöt saisivat kokonaisvaltaista palvelua. Sekä oma kokemukseni että tämän tutkimuksen tulos vahvistaa näkemystäni siitä, että voisiko olla jokin toimija, joka pystyisi kartoittamaan tilapäistä suojelua tarvitsevien henkilöiden tilanteen kokonaisvaltaisesti ja tekemään yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Minua kiinnostaisi myös vastaanottokeskuksen rooli yhteistyön tekijänä eri toimijoiden välillä.

Tutkimuksestani selviää, että varhaiskasvatuksen opettajat tiimeineen ovat jätetty melko yksin selviytymään ukrainalaistaustaisten lasten kanssa. "Koittaa pärjätä" on ollut monelle varhaiskasvatuksen opettajalle arkipäivää työssään eikä ole ihme, että opettajat kokevat olevansa riittämättömiä ja stressaantuneita. Tutkimukseni tulokset ovat sellaisia, että ne olisivat hyvä ottaa huomioon tulevaisuudessa. Olisi hyvä, että näihin asioihin olisi kiinnitetty huomiota ja tehty selkeitä linjauksia, ennen kuin seuraava pakolaisaalto saavuttaa Suomen. Ukrainan kriisi alkoi yhtäkkisesti ja seuraava kriisi voi alkaa myös. Toivoisin, että kunnat tekisivät valmiussuunnitelmia ja ottaisivat tutkimukseni tulokset huomioon.

LÄHTEET

- Ahvenainen, T., Mattila, M., Temnikova, O. & Raunio, M. (2023). *Tilapäistä suojelua saavien ukrainalaisten asettautuminen Etelä-Pohjanmaalle*. Julkaisu B:115. Etelä-Pohjanmaan liitto.
<https://muuttomoottori.fi/Downloads/Tilap%C3%A4ist%C3%A4%20suojelua%20saavien%20ukrainalaisten%20asettautuminen%20Etel%C3%A4-Pohjanmaalle.pdf>
- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Vastapaino.
- Busch, J., Bihler, L.-M., Lembecke, H., Buchmüller, T., Diers, K. & Leyendecker, B. (2018). Challenges and solutions perceived by educators in an early childcare program for refugee children. *Frontier in Psychology*, 9.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01621>
- Cooc, N. & Kim, G. M. (2023). School inclusion of Refugee students: Recent trends from international data. *Educational Researcher*, 52(4), 206-218.
<https://doi.org/10.3102/0013189X221149396>
- Eerola-Pennanen, P. (2017). Kulttuurinen moninaisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (4. painos, s. 236-249). PS-kustannus.
- Eskola, J. (2018). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (5. Painos). PS-kustannus.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. (7. Painos). Vastapaino.
- Essomba, M. A. (2017). The right to education of children and youngster from refugee families in Europe. *Intercultural Education*, 28(2), 206-218.
<https://doi.org/10.1080/14675986.2017.1308659>
- European Commission. (2022). *Supporting the inclusion of displaced children from Ukraine in education: Considerations, key principles and practices for school year*

2022-2023. Comission staff working document.

<https://www.schooleducationgateway.eu/downloads/files/SWD-2022-185-inclusion-displaced-children-Ukraine-in-education.pdf>

Hallituksen esitys HE 159/2022 vp. (2022). Eduskunta.

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_159+2022.aspx

Hakala, J. T. (2018). Toimivan tutkimusmenetelmän löytäminen. Teoksessa R.

Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (5. painos). PS-kustannus.

Hansen, S. & Holm, H. (2016). Kun kuntaan tulee pakolaisia. Teoksessa R.

Gothóni & U. Siirto (toim.) *Pakolaisuudesta kotiin* (s. 159-188). Gaudeamus.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2022). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita* (15. painos).

Tammi.

Homuth, C., Liebau, E. & Will, G. (2021). The role of socioeconomic, cultural and structural factors in daycare attendance among refugee children.

Journal of Educational Research Online, 13(1), 16-77.

<https://doi.org/10.25656/01:22065>

Hurley, J. J. (2013). Early Childhood special education in a refugee resettlement community: challenges and innovative practices. *Early Childhood*

Development and Care, 184(1), 50-62.

<https://doi.org/10.1080/03004430.2013.769214>

Hurley, J. J., Medici, A., Stewart, E. & Cohen, Z. (2011). Supporting preschoolers and their families who are recently resettled refugees. *Multicultural*

Perspectives, 13(3), 160-166. <https://doi->

[org.ezproxy.jyu.fi/10.1080/15210960.2011.594400](https://doi-10.1080/15210960.2011.594400)

Jokikokko, K. & Karikoski, H. (2016). Exploring the narrative of a Finnish early childhood education teacher on her professional intercultural learning.

Journal of Early Childhood Education Research, 5(1), 92-114.

<https://journal.fi/jecer/article/view/114052/67251>

- Junttila, N., Rehn, C., Costiander, K., Kahiluoto, T. & Alila, K. (2020). *Turvapaikkaa hakevat ja paperittomat lapset sekä S2/R2 -opetus varhaiskasvatuksessa*. Raportit ja selvitykset 2020:24. Opetushallitus.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/turvapaikkaa_hakevat_ja_paperittomat_lapset_seka_s2_r2_opetus_varhaiskasvatuksessa.pdf
- Kangas, J., Lastikka, A.-L. & Karlsson, L. (2021). *Voimauttava varhaiskasvatus: Leikkivä, osallinen ja hyvinvoiva lapsi*. Otava.
- Kangas, J., Ukkonen-Mikkola, T., Sirviö, K., Hjelt, H. & Fonsén, E. (2022). "Kun aika ja resurssit eivät riitä tekemään työtä niin hyvin kuin osaisi ja haluaisi sitä tehdä" - Varhaiskasvatuksen opettajien käsityksiä työn haasteista ja mahdollisuuksista. *Kasvatus ja aika*, 16(2), 72-89.
<https://doi.org/10.33350/ka.109089>
- Khansa, J. & Bahous, R. (2018). Challenges of teaching Syrian refugees children in Lebanon: teachers' insights. *Intercultural Education*, 32(3), 280-295.
<https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1080/14675986.2020.1867509>
- Kivijärvi, T. (2017). Vieras- ja monikielisen lapsen ja perheen tukeminen. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja* (4. painos, s. 250-262). PS-kustannus.
- Kiviniemi, K. (2018). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (5. painos). PS-kustannus.
- Kuntaliitto. (2022). *Varhaiskasvatuksen menot: Ukrainasta paenneiden varhaiskasvatuksen järjestäminen*.
<https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Ukrainasta%20paenneiden%20varhaiskasvatuksen%20j%C3%A4rjest%C3%A4minen%E2%80%8B%20ja%20kustannukset.pdf>
- Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 17.6.2011/746. Annettu Helsingissä 17.6.2011.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110746?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=vastaanotosta>

- Maher, M. & Smith, S. (2014). Asylum seeker and refugee children belonging, being and becoming: The early childhood educators' role. *Australasian Journal of Early Childhood*, 39(1), 22-29. <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1177/183693911403900104>
- Mihajlovic, A., Segalite, L. & Lawler, A. (2022). Mental health disparities of Ukrainian children exposed to war: A narrative review. *World Soc Psychiatry*, 4(2), 63-68. https://journals.lww.com/wpsy/fulltext/2022/04020/mental_health_disparities_of_ukrainian_children.3.aspx
- OECD. (2023). Education at a Glance 2023: OECD Indicators. <https://doi.org/10.1787/e13bef63-en>
- Opetushallitus. (2023a). *Mitä on varhaiskasvatus?* <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>
- Opetushallitus. (2023b). *Ukrainasta paenneet eri koulutusmuodoissa maakunnan mukaan toukokuussa 2023.* <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Ukrainasta%20paenneet%20eri%20koulutusmuodoissa%20maakunnittain%20toukokuu%2023.pdf>
- Opetushallitus. (2023c). *Ukrainasta paenneet lapset varhaiskasvatuksessa maakunnittain.* <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Ukrainasta%20paenneet%20lapset%20varhaiskasvatuksessa%20elokuu%202023.pdf>
- Opetushallitus. (2023d). *Ukrainasta paenneiden lasten varhaiskasvatus ja esiopetus.* <https://www.oph.fi/fi/kehittaminen/ukrainasta-paenneiden-lasten-varhaiskasvatus-ja-esiopetus>
- Paavola, H. & Talib, M.-T. (2010). *Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa*. PS-kustannus.
- Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus 77/1968*. Annettu Genevessä 28.7.1951. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1968/19680077/19680077_2

- Parmigiani, D., Spulber, D., Ambrosini, A., Molinari, A., Nicchia, E., Pario, M., Pedevilla, A., Sardi, I. & Silvaggio, C. (2023). Educational strategies to support the inclusion of displaced pupils from Ukraine in Italian schools. *International Journal of Educational Research Open*, 4.
<https://doi.org/10.1016/j.ijedro.2023.100255>
- Pollari, J. & Korppinen, M.-L. (2011). *Maahanmuuttajan kohtaaminen ja opettaminen*. PS-kustannus.
- Schmid, C. (2022). Ukrainians in Polish schools. *ERL Journal*, 2(8), 68-75.
<https://doi.org/10.36534/erlj.2022.02.05>
- Siirto, U. & Hammar, S. (2016). Kotouttava työ pakolaisina Suomeen muuttaneiden parissa. Teoksessa R. Gothóni & U. Siirto (toim.) *Pakolaisuudesta kotiin* (s. 189-212). Gaudeamus.
- Sisäministeriö. (2023). *Tuhannet Ukrainasta paenneet voivat siirtyä kuntalaisiksi maaliskuusta alkaen*. <https://intermin.fi/-/tuhannet-ukrainasta-paenneet-voivat-siirtya-kuntalaisiksi-maaliskuusta-alkaen>
- Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Tuomola, P. (2016). Pakolaisten terveysriskit. Teoksessa R. Gothóni & U. Siirto (toim.) *Pakolaisuudesta kotiin* (s. 139-157). Gaudeamus.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2023). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2023. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023.
https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf
- Tusa, E. (2023). Communication of cross-border minorities in the context of the war in Ukraine. *Across*, 7(1), 49-57. <http://www.across-journal.com/index.php/across/article/view/155>
- Työ- ja elinkeinoministeriö. (2021). *Päivittyvää tietoa Ukrainasta saapuvien oleskelusta, tilapäisestä suojelusta, työskentelystä ja palveluista Suomessa*.
<https://kotoutuminen.fi/usein-kysyttya-ukrainasta-saapuvien-palveluista>

- Työ- ja elinkeinoministeriö. (2023). *Tilapäistä suojelua saavat ukrainalaiset*.
https://tem.fi/documents/1410877/163666762/Tilap%C3%A4ist%C3%A4+suojelua+saavat_TEM_19.5.2023.pdf/69738f8b-9a26-023e-5124-4b8750069aaa/Tilap%C3%A4ist%C3%A4+suojelua+saavat_TEM_19.5.2023.pdf?t=1685624394090
- Ukkonen-Mikkola, T., Yliniemi, R. & Wallin, O. (2020). Varhaiskasvatuksen työ muuttuu: muuttuuko asiantuntijuus? *Työelämän tutkimus – Arbetslivsforskning*, 18(4), 323-339. <https://doi.org/10.37455/tt.89217>
- Ukkonen-Mikkola, T., Yliniemi, R., Wallin, O. & Kinnunen, P. (2021). Kohti muuttuvaa moniammatillisuutta. Teoksessa E. Fonsén, M. Koivula, R. Korhonen & T. Ukkonen-Mikkola (toim.) *Varhaiskasvatuksen asiantuntijat: Yhteistyössä eteenpäin*. (s. 71-84). Suomen varhaiskasvatus ry.
- Ulkomaalaislaki 30.4.2004/301. Annettu Helsingissä 30.4.2004.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301>
- Valli, R. (2018). Aineistonkeruu kyselylomakkeella. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (5. painos). PS-kustannus.
- Valli, R. & Perkkilä, P. (2015). Nettikyselyt ja sosiaalinen media aineistonkeruussa. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. (4. Painos, s. 109-120). PS-kustannus.
- Valtioneuvosto. (2023). *Venäjänsä hyökkäys Ukrainaan*.
<https://valtioneuvosto.fi/ukraina>
- Van Esveld, B. (2023). A will and a way: Making displaced children's right to education enforceable. *Children*, 12(1).
<https://doi.org/10.3390/laws12010016>
- Varhaiskasvatustilaki 540/2018. Annettu Helsingissä 13.7.2018.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540#Pidm45843169523584>
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. (2022). Määräykset ja ohjeet 2022:2a. Opetushallitus.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf

Vasiutynskyi, V. (2023). Geographical and mental boundaries of Ukrainian identity. *Journal of Geography, Politics and Society*, 13(1), 30-41.

<https://doi.org/10.26881/jpgs.2023.1.04>

Viitala, R. (2018). Inkluisio ja inklusiivinen varhaiskasvatus. Teoksessa P.

Pihlaja & R. Viitala (toim.) *Varhaiserityiskasvatus* (s. 51-77). PS-kustannus.

Vilka, H. (2021). *Tutki ja kehitä* (5. painos). PS-kustannus.

LIITTEET

Liite 1. Internet-kyselyn saate

Opiskelen Jyväskylän yliopistossa/Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksessa kasvatustieteen kandidaatiksi (varhaiskasvatuksen opettajaksi). Teen kandidaattityöni aiheesta ”Varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia haasteista ja saamistaan tuesta, kun lapsiryhmään tulee ukrainalaistaustainen lapsi”. Kysely on tarkoitettu niille varhaiskasvatuksen opettajille, joilla on kokemusta siitä, kun lapsiryhmään tulee tilapäistä suojelua tarvitseva ukrainalaistaustainen lapsi.

Tässä tutkimuksessa ukrainalaistaustaisella lapsella tarkoitetaan lasta, joka on saapunut Suomeen aikaisintaan vuonna 2022, sen jälkeen, kun Venäjä aloitti hyökkäyssodan Ukrainassa ja on hakenut Suomesta tilapäistä suojelua. Tilapäistä suojelua voi saada ulkomaalainen henkilö, joka on kansainvälisen suojelun tarpeessa ja jonka turvallinen paluu kotimaahan tai pysyvään asuinmaahan ei ole mahdollinen (Ulkomaalaislaki, 30.4.2004/301, §109). Tilapäistä suojelua hakevan henkilön tulee olla rekisteröitynä johonkin vastaanottokeskukseen (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta, 17.6.2011/746, §3, §13).

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus ja tutkimusaineisto kerätään tällä kyselylomakkeella. Tutkimus toteutetaan muutamassa kunnassa sekä Facebookissa jaettuna linkkinä. Kyselyyn voi vastata 18.06.2023 asti tai siihen asti, että vastauksia on saapunut riittävästi. Tämän jälkeen analysoin aineiston esimerkiksi etsimällä sieltä samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Kyselyyn vastataan anonyymisti eikä vastauksia voida henkilöidä.

Aihe on erittäin ajankohtainen ja haluaisinkin kuulla teiltä näkemyksiä siitä, minkälaisia haasteita olette kohdanneet ja minkälaista tukea olette saaneet omaan työhönne, kun ryhmäänne on tullut ukrainalaistaustainen lapsi. Toivoisin, että kyselyyn vastaavan mahdollisimman monta varhaiskasvatuksen opettajaa. Jokainen vastaus on tärkeä. Vastaamiseen menee aikaa noin 15 minuuttia.

Vastaamalla kyselyyn annat luvan käyttää vastauksiasi osana kandidaatin tutkimustani.

Kyselyn tietosuojailmoituksen pääset lukemaan, kun kopioit tämän osoitteen osoiteriville: https://jyu-my.sharepoint.com/:w:/g/personal/marheimo_jyu_fi/ETFMO6ZRIrhLkQGpTa9FQBkBD5kXeQD5-BpVtTIQisAQQw

Kiitos!

Lisätietoja: Marjo Heimonen, heimonen.marjo@gmail.com

Liite 2. Internet-kyselyn kysymykset

- Missä kunnassa työskentelet?
- Työkokemukseni vuosina varhaiskasvatuksen opettajana.
- Minkä ikäisiä tilapäistä suojelua tarvitsevia ukrainalaistaustaisia lapsia ryhmässäni on/on ollut vuosina 2022-2023?
- Kuvaile, minkälaisia haasteita olet kohdannut työssäsi, kun lapsiryhmääsi on tullut ukrainalaistaustainen lapsi.
- Kuvaile, miten nämä haasteet ovat vaikuttaneet työhösi.
- Kuvaile, miten nämä haasteet ovat vaikuttaneet ryhmääsi ja varhaiskasvatuksen arkeen.
- Kuvaile, minkälaista tukea tai apua olet saanut työsi tueksi, kun ryhmääsi on tullut ukrainalaistaustainen lapsi. (Esimerkiksi kollegoilta, esihenkilöltä, erityisopettajalta, ulkomaalaiskoordinaattorilta, vastaanottokeskuksesta)
- Minkälaisia tukimuotoja sinulla on ollut käytössäsi työssäsi lapsen ja perheen kanssa, kun ryhmääsi on tullut ukrainalaistaustainen lapsi. (Esimerkiksi tulkki, veo, avustaja, lisäresurssi, ryhmäkoon pienentäminen)
- Minkälaisia apuvälineitä sinulla on ollut käytössäsi lapsen ja perheen kanssa, kun ryhmääsi on tullut ukrainalaistaustainen lapsi? (Esimerkiksi Google kääntäjä tai muu sovellus, kuvat, tukiviittomat)
- Mitkä tukimuodot ja apuvälineet olet kokenut työssäsi merkityksellisiksi työskennellessäsi ukrainalaistaustaisen lapsen ja perheen kanssa?
- Minkälaista tukea tai apua olisit toivonut työhösi, kun ryhmääsi tuli ukrainalaistaustainen lapsi?
- Minkälaisia apuvälineitä tai käytännön järjestelyjä olisit toivonut työhösi, kun ryhmääsi tuli ukrainalaistaustainen lapsi?